

KAZNENE EKSPEDICIJE KOMUNISTIČKIH VLASTI U HERCEGOVINI PROTIV ŠIROKOBRIJEŠKIH JATAKA OD 1945. DO 1952. GODINE

<https://doi.org/10.47960/2831-0322.2023.1.27.31>

Sažetak

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) 11. veljače 1945. postupno je uspostavljala revolucionarnu vlast u Širokome Brijegu. Taj je proces trajao sljedećih osam godina, dok u potpunosti nisu likvidirali pripadnike protukomunističke gerile Prvoga hercegovačkog križarskog zbruga kralj Tomislav. Metodama razdvajanja, likvidacije i montiranih sudskih procesa komunističke su vlasti težište kaznenih ekspedicija usmjerile na širokobriješke jatake i tako postupno lomile i ugušile protukomunističku gerilu sa širega područja Širokoga Brijega. Iste su vlasti likvidirale križarske jatake, a većinu su na montiranim sudskim procesima Okružnoga suda u Mostaru osudile na vremenske kazne.

Ključne riječi: jatak; protukomunistička gerila; Široki Brijeg; Hercegovina; Komunistička partija Jugoslavije; Odjeljenje za zaštitu naroda (OZN-a).

Uvod

U dosadašnjoj hrvatskoj i bosansko-hercegovačkoj historiografiji nije napisan ni jedan znanstveni rad čija je tema kazneni progon jataka protukomunističke gerile što su ga provodile komunističke vlasti. Stoga je besmisleno govoriti o cjelovitoj sintezi kada je ova problematika posrijedi. Tek su hrvatski povjesničari Zdenko Radelić i Ivica Lučić istraživali

**HRVOJE
MANDIĆ***

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

UDK: 323.1(439.56)

329.15(497.15)

Primljeno: 15. prosinca

2022.

* dr. sc. Hrvoje Mandić,
doc., Sveučilište u
Zagrebu, hmandic@
unizg.hr

protukomunističke gerile na prostoru Hrvatske i Bosne i Hercegovine te su tako otvorili problematiku kaznenih ekspedicija i sudskih presuda komunističkih vlasti protiv jataka protukomunističke gerile.¹

Ovaj je članak u cijelosti utemeljen na arhivskome gradivu, dosad neobrađenu i nekorištenu u historiografskim istraživanjima. Riječ je o Arhivu Društva hrvatskih političkih zatvorenika Herceg-Bosne koji je 2014. godine na inicijativu predsjednika Zvonimira Mucića (1933. – 2020.) u digitalnu obliku dodijeljen Arhivu Hrvatskoga dokumentacijskog centra Domovinskoga rata u Bosni i Hercegovini sa sjedištem u Mostaru. Riječ je o arhivskome gradivu koje sadrži nekoliko serija, a u njima je opet stotine dosjea hrvatskih političkih uznika s teritorija Herceg-Bosne. Arhivirani su po hrvatskim općinama u kojima je djelovalo Društvo hrvatskih političkih zatvorenika Herceg-Bosne: Mostar, Široki Brijeg, Čitluk, Čapljina, Grude, Ljubuški, Posušje, Tomislavgrad i Livno. Uočljivo je kako nedostaju mnoga mjesta većinski naseljena hrvatskim stanovništvom, poglavito na prostoru „istočne Hercegovine“.

Serija Široki Brijeg navedenoga arhivskog fonda nije potpuna jer nedostaje više od dvjesto dosjea,² a za potrebe istraživanja ovdje su obrađeni dosjei političkih zatvorenika, odnosno jataka koje je osudila Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) na vremenske kazne od 1945. do 1952. godine, kada su komunističke vlasti ubile posljednjega pripadnika protukomunističke gerile na širem području Širokoga Brijega. Većina dosjea političkih zatvorenika iz Širokoga Brijega odnosi se na osuđenike u kasnijemu razdoblju, od 1960-ih do 1980-ih. Ti pak dosjei nisu predmet istraživanja predložena u ovome radu.

Velik je nedostatak navedene arhivske dokumentacije u tome što utamničenci, odnosno širokobriješki jataci, nisu ostavljali iskaze o iskustvu odsluživanja kazna u komunističkim zatvorima u Bosni i Hercegovini. Njihovi dosjei najvećim dijelom sadrže osobne podatke poput rodnoga lista, dokaza o državljanstvu, Uvjerenja Ministarstva unutrašnjih poslova o izdržanoj kazni i Rješenja Vlade Republike Hrvatske za priznavanje statusa političkoga zatvorenika.

¹ Ivica Lučić, „Hrvatska protukomunistička gerila u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1951.“, *Časopis za suvremenu povijest*, 42 (2010.) 3, str. 631-670; Zdenko Radelić, „Projugoslavenska protukomunistička gerila u Hrvatskoj nakon Drugog svjetskog rata“, *Časopis za suvremenu povijest*, 35 (2003.) 2, str. 463-486 i Z. Radelić, *Križari: Gerila u Hrvatskoj 1945. – 1950.*, Dom i svijet, Zagreb, 2011.

² Bosna i Hercegovina (dalje BiH) – Arhiv Hrvatskoga dokumentacijskoga centra Domovinskog rata u Bosni i Hercegovini (dalje: AHDCDRBiH) – Politički zatvorenici (dalje: PZ), Serija Široki Brijeg sadrži ukupno petsto dosjea.

Jatak (tur. *yatak* – postelja, ležaj) označava osobu koja se u doba osmanlijske vladavine na području jugoistočne Europe i južnoslavenskim krajevima skrivila za hajduke tako što im je davala hranu i pružala utočište jeseni i zimi. Prema osmanlijskome, kao i komunističkome, represivnom aparatu ta je osoba pomagač u nečasnim poslovima.³ U suvremenome diskursu „jatak“ bi bio isto što i „terorist“. Prema istraživanjima povjesničara Zdenka Radelića od 1945. do 1950. godine u Hrvatskoj je bilo između 3 500 i 4 000 gerilaca, a taj broj uključuje križare, bunkeraše (one koji su se pojedinačno skrivali), njihove jatake te malobrojne četnike.⁴

Jataci su djelovali i izvan područja Širokoga Brijega, odnosno Hercegovine. Pojavljivali su se širom bivše Nezavisne Države Hrvatske i Kraljevine Srbije na područjima gdje su djelovale organizirane protukomunističke gerile. Tako su na području Gospića, Koprivnice, Podravine i mnogih drugih mjesta zabilježene organizirane skupine protukomunističke gerile koje su imale potporu lokalnoga hrvatskog stanovništva, odnosno jataka.⁵ Iz ostavštine jugoslavenškoga represivnog sustava doznajemo da je mnogo osoba „jatakovalo s odmetničkim grupama i bunkerašima, jer je toga bilo mnogo, a o tome ne postoji sada nikakvih evidencija. Nije čak moguće iznijeti ni približan broj jataka radi toga, što su pojedina sela odmah poslijeratnih godina masovno podržavala odmetnike“⁶. Uprava državne sigurnosti, kolokvijalno zvana UDBA, pojedine je jatake s gospićkoga područja osudila na smrt strijeljanjem, a većina ih je osuđena na vremenske kazne.⁷

1. Djelovanje protukomunističke gerile i jataka na širem području Širokoga Brijega

Protukomunističku gerilu, u narodu poznatu kao škripari ili križari, najčešće su činili pripadnici poraženih oružanih snaga NDH koji su se nakon

³ Usp. „Jatak“, *Enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslava Krležę, <<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28823>> (10. srpnja 2019.).

⁴ Usp. Z. Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991.*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., str. 128-133.

⁵ Usp. Ivica Mataija, „Križari na gospićkom području 1945.-1951.“, *Senjski zbornik*, br. 32, Gradski muzej Senj i Senjsko muzejsko društvo, Senj, 2005., str. 206; Vladimir Šadek, „Križarska gerila u koprivničkoj i đurđevačkoj Podravini 1945.-1948.“, *Podravski zbornik*, br. 42, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica, 2016., str. 35-44.

⁶ I. Mataija, n. dj., str. 206.

⁷ Usp. I. Mataija, n. dj., str. 206-207; V. Šadek, n. dj., str. 38.

rata odbili predati komunističkim vlastima. Zbog kaznenih ekspedicija tajne policije Komunističke partije Jugoslavije pripadnici ove gerile u Hercegovini sve su teže mogli obitavati u blizini svojih kuća, pa su se skrivali u planinskim područjima Vrana, Ljubuše i Čvrsnice. Nakon što su postrojbe Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) konačno zauzele Hercegovinu, sredinom ožujka 1945. godine oko 800 osoba povuklo se u šume. Poslije amnestija 1945. i 1946. godine veći se broj predao, dok je 87 osoba, uglavnom pripadnika poraženih oružanih snaga NDH, ostalo u šumama raspoređeno u 13 skupina. Protukomunistička se gerila vojno i politički organizirala i prozvala križarima.⁸ Na području Širokoga Brijega protukomunistička gerila organizirala se i utemeljila 27. lipnja 1946. Prvi hercegovački ustaški križarski združ – I. hrvatsku diviziju kralj Tomislav na čelu sa satnikom Božom Mandićem iz Širokoga Brijega. Uz Mandića vodeći pripadnici protukomunističke gerile bili su Benedikt Benko Penavić, Vinko Škrobo, Niko Vladić, Marko Lončar, Mirko Lončar, Mariofil Mandić, Vinko Pavković i dr.⁹ Godine 1946. u navedenom združ bilo je ukupno 150 pripadnika protukomunističke gerile, a glavni operativac bio je Benedikt Benko Penavić. Cilj pripadnika protukomunističke gerile, politički i vojno organizirane u Prvi hercegovački križarski združ – kralj Tomislav, bio je isključivo opstati i ostati.¹⁰

Neposredno nakon rata komunističke su se vlasti našle u sigurnosno nepovoljnu okružju zbog pripadnika protukomunističke gerile. Tako je Okružni komitet KPJ za Hercegovinu u dopisu od 22. travnja 1946., upućenu Sreškomu komitetu KPJ Široki Brijeg, istaknuo kako je prioritet Okružnoga komiteta KPJ za Hercegovinu uništenje protukomunističke gerile. Nadalje, u sadržaju dopisa Okružni komitet kritizira partijsku organizaciju u srezu Široki Brijeg zbog nemara pri uništavanju protukomunističke gerile. U nastavku stoji kako se presude sudova jatcima ne provode, pa se na tim primjerima „ne vaspitavaju ostali ukazujući na njih kao na narodne izdajnike“. Stoga

⁸ Usp. Hrvoje Mandić, „Kaznene ekspedicije komunističkih vlasti protiv širokobriješke protukomunističke gerile 1945.-1948.“, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 15 (2020.) 23, str. 110.

⁹ Usp. Republika Hrvatska (dalje: HR), Hrvatski državni arhiv (dalje: HDA) – 2088, Križarske grupe zapadne Hercegovine 1945. – 1948. (dalje: KGZH 1945. – 1948.), Iskaz Ivana Pavkovića od 13. ožujka 1948. u Odjeljenju UDBA-e u Mostaru, 1.3., str. 6; Usp. H. Mandić, n. dj., str. 116.

¹⁰ Usp. H. Mandić, n. dj., str. 115.

„naglašavamo da će Okružni komitet zbog neizvršenja zadataka pozivati pojedine sreske komitete na odgovornost“¹¹.

Sreski komitet KPJ Široki Brijeg na zajedničkome savjetovanju članova KPJ 30. srpnja 1946. ukazao je na nove zaključke u borbi protiv pripadnika protukomunističke gerile. Zaključci su s toga sastanka nužnost isticanja narodne vlasti mjesnomu pučanstvu te prokazivanje neprijateljskoga rada i onih koji aktivno pomažu gerili u šumi. U drugome zaključku piše kako rukovodeće gerilce na terenu treba izolirati od jataka kako bi mjesno pučanstvo jatake izopćilo iz zajednice i počelo napadati. Isto tako navodi se da u neprijatelja treba stvarati strah i nesigurnost te da vojska ima zadatak vršiti ekonomsko kažnjavanje. Zatim, u zaključku se ističe kako članovi KPJ moraju biti u stalnu dodiru s vojskom kako ne bi došlo do druge krajnosti, do okretanja protiv naroda i otimanja od istoga naroda, što koristi neprijatelju. U trećemu zaključku navedeno je kako treba „poštivati osnivanje dobrovoljačke milicije i paziti da u miliciju ne uđu neprijatelji“. U zadnjoj, četvrtoj točki piše kako komunisti na terenu trebaju što bolje razviti obavještajnu službu služeći se svojom obitelji, bližom rodbinom i svim simpatizerima na terenu. Ove posljednje moguće je pridobiti ako im se vješto pristupi. U zadnjoj točki predlaže se organiziranje sastanaka partijskih rukovoditelja i vojnih postrojbi na terenu. Na tim bi se sastancima razmjenjivale informacije, a sve poradi uništenja pripadnika protukomunističke gerile.¹²

Borba protiv jataka često je izmicala kontroli represivnoga aparata KPJ. Tako su širokobriješki članovi KPJ Draga Šoljić i Blaž Bušić kritizirali u siječnju 1946. godine Ludviga Zadru jer je „plakao za ustaškim jatcima kada ih je naša vojska ubila u Donjim Mamićima“. Nadalje u dopisu Sreskoga komiteta KPJ Široki Brijeg od 17. lipnja 1946., upućenu Okružnomu komitetu KPJ za Hercegovinu, navodi se kako pripadnici 11. hercegovačke brigade teroriziraju mjesno hrvatsko pučanstvo. U sadržaju stoji da su navedeni pripadnici za vrijeme borbe s protukomunističkom gerilom u Donjemu Gracu tukli pojedine seljake. Iste je večeri nekoga čovjeka u Grabovoj Dragi vojska izvela pred kuću

¹¹ Bosna i Hercegovina (dalje: BiH), Arhiv hercegovačko-neretvanske županije (dalje: AHNŽ), Sreski komitet saveza komunista Lištica (1945. – 1955.) (dalje: SKSKL), Sreski komitet KPJ Široki Brijeg 1946. – 1947., kut. 18., dopis Sreskom komitetu KPJ Široki Brijeg, br. 910/46. od 22. travnja 1946. Usp. H. Mandić, n. dj., str. 116.

¹² BIH – AHNŽ - SKSKL (1945. – 1955.), Sreski komitet KPJ Široki Brijeg 1946. – 1947., kut. 18., dopis Svim partijskim ćelijama na terenu Sreza Široki Brijeg, br. 178/46. od 6. kolovoza 1946. Usp. H. Mandić, n. dj., str. 117.

i držala ga svezana do tri sata u noći. U selu Crnač vojska je preko Mjesnoga odbora naredila da im seljaci moraju davati janjce i drugu hranu.¹³

Oficiri UDBA-e izradili su plan operacije hvatanja i likvidiranja pripadnika širokobriješke protukomunističke gerile. Ciljevi su bili infiltrirati se među mjesno pučanstvo i zatim stupiti u vezu s jatacima kako bi ih oni odveli do čelnih ljudi širokobriješke protukomunističke gerile. Nakon uhićenja jataka slijedili su montirani sudski procesi za stotine jataka s područja Širokoga Brijega na Okružnome sudu u Mostaru. Na tim procesima jataci su osuđivani na različite vremenske kazne koje bi služili po Mostaru, Stocu, Trebinju, Bileći, Foči i Kazнено-popravnome domu (KPD) Zenica.

2. Presude po Zakonu protiv naroda i države

Povijesne činjenice ukazuju na to da je Komunistička partija Jugoslavije morala pod prisilom Velike Britanije donijeti više zakona o sudskim procesima kako bi opravdala svoje „demokratske“ stečevine. Prvih dana poraća 1945. godine u Jugoslaviju je iz Londona došla delegacija zbog brojnih likvidacije u Sloveniji i Hrvatskoj i upozorila jugoslavensku komunističku vlast da je potrebno osude na smrt popratiti pismenom dokumentacijom, odnosno zakonom. Pod pritiskom Velike Britanije KPJ formirao je pojedine komisije koje su prikupljale podatke o likvidiranim neprijateljima i sastavljali dokumentaciju o sudskim procesima koji u stvari nisu niti postojali nego su naknadno konstruirani.¹⁴

Jedan od zakona koji je donesen pod prisilom jest *Zakon o kaznenim djelima protiv naroda i države* prema kojemu su vođeni sudski procesi protiv jataka. Na osnovi članka 2. *Odluke* od 30. studenog 1943. o Vrhovnome zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu Jugoslavije kao privremenom organu vrhovne narodne vlasti u Jugoslaviji i na osnovi *Rezolucije* od 10. kolovoza 1945. o promjeni naziva Antifašističkoga vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije u Privremenu narodnu skupštinu Demokratske Federativne Jugoslavije, na prijedlog Ministra unutrašnjih poslova, Privremena narodna skupština Demokratske Federativne Jugoslavije donijela je *Zakon o*

¹³ Usp. H. Mandić, n. dj., str. 118.

¹⁴ Usp. Mate Kovačević, „Fra Radoslav Glavaš i Mile Budak – dvije hrvatske književne sudbine“, *Sto-pama pobijenih: glasilo Vicepostulature postupka mučeništva fra Leo Petrović i 65 subrača*, 29 (2022.) 2, str. 28.

kaznenim djelima protiv naroda i države. Ivan Lola Ribar, predsjednik Predsjedništva Privremene narodne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije, potpisao je u Beogradu 25. kolovoza 1945. *Zakon o kaznenim djelima protiv naroda i države* koji se sastoji od 21 članka.¹⁵ Jataci su najčešće bili osuđivani u skladu s člankom 3. točkom 14 koji kaže:

tko izvrši ratni zločin, tj. tko u vreme rata ili neprijateljske okupacije radi kao pokretač, organizator, naredbodavac, pomagač ili neposredni izvršilac ubistava, osuđivanja na smrtne kazne i njihovog izvršavanja, hapšenja, mučenja, prisilnog iseljavanja ili odvođenja u koncentracione logore, u internaciju i na prisilni rad stanovništva Jugoslavije; tko vrši namjerno izgladnjivanje stanovništva, prinudno odnarođivanje, prinudnu mobilizaciju, odvođenje u prostituciju, silovanje, prisilno prevođenje u drugu veru; tko pod istim uvjetima vrši potkazivanja koja imaju za rezultat u ovoj tački navedene mjere terora i prisiljavanja ili tko pod istim okolnostima naređuje ili vrši paljevine, uništavanja ili pljačku javne ili privatne imovine; tko postane funkcioner terorističkog aparata i policijskih formacija neprijatelja ili službenik njegovih zatvora, koncentracionih ili radnih logora, ili nečovječno postupa s jugoslovenskim državljanima i ratnim zarobljenicima, ili tko izvrši neko drugo djelo koje predstavlja ratni zločin; točka 14: „Tko pomaže na bilo koji način lica, koja su odmetnula od vlasti, naoružane bande ili slične organizacije ili njihove aktivne članove, i daje im sklonište, dostavlja im, krije ili prevozi oružje, hranu, materijal, novac i drugo, služi im za održavanje veze i čini druge usluge, ili ometa državne organe u njihovom otkrivanju i hvatanju.“¹⁶

Godinu poslije, 15. kolovoza 1946., nastao je pročišćeni tekst *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* koji se sastojao od 19 članaka.¹⁷ Jataci su osuđivani i po članku 11. i 12. navedenoga *Zakona*. U članku 11. piše:

tko pomaže ma na koji način naoružane bande ili slične organizacije ili njihovim aktivnim članovima daje sklonište, dostavlja, krije ili prevozi oružje, hranu, materijal, novac i drugo, služi za održavanje veze ili im čini druge usluge, ili ometa vlasti u njihovom otkrivanju i hvatanju, kaznit se lišenjem slobode s prinudnim radom najmanje godinu dana.¹⁸

Nadalje, u članku 12. stoji:

¹⁵ *Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije*, br. 66/45., Beograd, 25. kolovoza 1945., str. 1-8.

¹⁶ *Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije*, br. 66/45., Beograd, 25. kolovoza 1945., str. 2-4.

¹⁷ *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, u. br. 356, br. 59/46., 106/47., 110/47., Beograd, 16. srpnja 1946., str. 1-7.

¹⁸ *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, u. br. 356, br. 59/46., 106/47., 110/47., Beograd, 16. srpnja 1946., str. 4.

davanje, krađa ili prikupljanje ekonomskih podataka, koji po svojoj sadržaju ne predstavljaju naročito čuvanu tajnu, ali po izričitoj zabrani zakona ili po naređenju rukovodećih privrednih organa ne podleže objavljivanju, u cilju davanja uz nagradu ili bez nagrade stranim državama, neprijateljskim ili fašističkim organizacijama ili nepozvanim licima, kaznit će se lišenjem slobode od tri mjeseca do tri godine.

Pokušaj djela predviđenih ovim *Zakonom* kažnjava se kao izvršeno kazneno djelo, a njima u ovome *Zakonu* u prvome stupnju sude narodni okružni sudovi, a za vojne osobe vojni sudovi.¹⁹

U Širokome Brijegu represivni aparat KPJ angažirao je razne partijske odbornike u dokaznome postupku u montiranome sudskom procesu Okružnoga suda u Mostaru. U predmetu Vinka Pavkovića i suradnika od 22. svibnja 1948. angažiran je Mile (Đuro) Galić, mjesni odbornik, koji je istaknuo da su u njegovoj kući pripadnici protukomunističke gerile Petra Ljubića ubili njegova brata Stojana Galića zato što je bio odbornik. Uz Galića svjedoci u dokaznome procesu protiv pripadnika širokobriješke protukomunističke gerile i jataka bili su Ivan Čolak, Pero Češkić i Nikola Vuletić te sekretari narodnoga odbora Ivan Ljubić, Andrija Kožul i Ivan Oreč.²⁰

Jataci su najčešće osuđivani zato što su pripadnicima protukomunističke gerile davali hranu i nudili sklonište, a za to kazneno djelo bili su kažnjavani od jedne do tri godine. Teža je optužba da su uz davanje hrane i usluge skloništa davali informacije o kretanju komunističkih kažnjeničkih ekspedicija, a za to su se dobivale teže vremenske kazne od najmanje tri do osam godina. KPJ je u poraću poduzimao različite akcije protiv pripadnika protukomunističke gerile i jataka koje u početku nisu uvijek urodile željenim plodom, „a taj je relativni neuspjeh onda reflektiran kao represija na hrvatsko stanovništvo koje je suđeno, zatvarano, iseljavano i ubijano pod optužbom da su križarski jataci (...) postoji i mogućnost da je tadašnja vlast tražila valjan izgovor za represiju i osvetu prema Hrvatima, a izgovor da su suradnici bandita u šumi činio se vrlo vjerodostojan pred širom ali i međunarodnom javnosti.“²¹

Na Okružnome sudu u Mostaru angažirani su sljedeći partijski dužnosnici 1948. godine za montirane sudske procese protiv jataka i pripadnika

¹⁹ *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, u. br. 356, br. 59/46., 106/47., 110/47., Beograd, 16. srpnja 1946., str. 5.

²⁰ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948. upućeno Okružnom sudu u Mostaru, 9.

²¹ I. Mataija, n. dj., str. 218-219.

protukomunističke gerile: suci Džemal Kapić, Tahir Hadžović, Draginja Čupina, Franjo Bajalo, Slava Balać, Mažena Norak i Alija Seferović, javni tužitelji: Oto Svoboda, dr. Vlatko Tambić, Dorđe Bukvica, Muhamed Mimica i Gojko Bogdanović, članovi suda: Loso Pube i Vaso Milić te, naposljetku, zapisničari: Vasilija Gašić, Sabira Velagić i Dušan Kovačević.²² Uočljivo je da su montirane sudske procese i presude protiv hrvatskoga stanovništva Hercegovine provodili partijski suci Srbi i Muslimani, dva najbrojnija naroda u Komunističkoj partiji Jugoslavije u Bosni i Hercegovini. Odnos snaga na Okružnome sudu u Mostaru odražavao je stvarnost, pravi položaj hrvatskoga naroda u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini.

3. Osuđivani širokobriješki jataci od 1945. do 1952. godine

1. Andačić, Mirko (Ilija), rođen 8. srpnja 1915. u Ljutome Docu. U iskazu ističe da je zatvoren 14. prosinca 1949. pod optužbom da je htio probosti nožem svoje neprijatelje. „One one koji su me izdali pripadnicima UDB-e, u vrijeme dok sam klaao kravu. Zatvoren sam u Čelovini a prethodno me Mirko Praljak tukao pred seljanima moga sela da im pokaže kako prolaze oni koji ne slušaju Vlast i da njima ne bi palo napamet nešto raditi protiv vlasti. Mlatili su me u Čelovini sve do suđenja 14. travnja 1950. godine kad su me pustili bez suđenja.“ Ukupno je proveo u zatvoru četiri mjeseca.²³
2. Bazina, dj. Kolobarić, Elizabeta (Ante), rođena 1905. u selu Kočerinu. Uhićena je 17. prosinca 1947. u Širokome Brijegu. Prema optužnici Elizabeta Bazina neutvrđenoga je dana srpnja 1946. u svojoj kući primila škripara Ivana Kolobarića, dala mu hrane i obavijestila ga o kretanju vojske. Prema optužnici znala je za kretanje vojske Jugoslavenske armije

²² BiH – AHDCDRBIH – Okružni sud u Mostaru, Zapisnik K: 332/48 od 22. svibnja 1948., u predmetu Vinko Pavković i suradnici, 1-24, BiH – AHDCDRBIH – Okružni sud u Mostaru, Presuda K: 448/48 od 13. kolovoza 1948., 1-2., BiH – AHDCDRBIH – Okružni sud u Mostaru, Presuda K: 92/48 od 26. veljače 1948., 1-2. i BiH – AHDCDRBIH – Okružni sud u Mostaru, Presuda K: 68/48 od 6. veljače 1948., 1-2.

²³ BiH – AHDCDRBiH – PZ, Gojko Crnjac, br. 200., 1-9.

- (JA), a nije prijavila pripadnika protukomunističke gerile Kolobarića KPJ-u. Ukupno je odslužila jednu godinu zatvora u KPD-u Zenica.²⁴
3. Bazina, Jure (Jozo), rođen 1912. godine u Kočerinu. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica, od 6. listopada 1947. do 11. svibnja 1957., ukupno devet godina, sedam mjeseci i pet dana.²⁵
 4. Bazina, Mile (Ivan), rođen 1904. godine u Kočerinu. Mile Bazina optužen je jer je neutvrđenoga dana i mjeseca u ljeto 1947. godine u svoju kuću primao ustaške odmetnike, a to nije prijavio narodnim vlastima. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 3. listopada 1947., ukupno jednu godinu.²⁶
 5. Bevanda, Ivan (Pero), rođen 20. studenoga 1920. u Jarama. Kaznu je izdržao od 9. siječnja 1946. do 24. siječnja 1950. u KPD-u Zenica. Ukupno je odslužio četiri godine u zatvoru.²⁷
 6. Bilinovac, Bože, rođen 1. prosinca 1992. u selu Buhovu. Osuđen je jer se neutvrđenoga dana mjeseca studenoga 1946. godine sastao sa škriparom Markom Lončarom i ostalim u Turčinovićima i donio im je iz svoje kuće mesa i hranu. Drugi put u travnju 1947. godine otišao je u Turčinoviće i ondje se sastao sa škriparima pod vodstvom Benka

²⁴ Presudom Okružnog suda Mostar, br. K. 92/48 od 26. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, kažnjena na jednu godinu zatvora zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Okružni sud u Mostaru, Presuda K: 92/48 od 26. veljače 1948. Usp. BiH – AHDCDR u BiH – PZ, Elizabeta Bazina, br. 160., 1-2.

²⁵ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 354/47 od 20. studenog 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države* kažnjen s pet godina lišavanja slobode s prinudnim radom. Presudom Okružnog suda u Mostaru, K: 157/48 od 7. svibnja 1948., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. protiv naroda i države kažnjen na šesnaest godina lišenja slobode. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Bazina, br. 3., 3. BiH, FBiH, Županija zapadnohercegovačka, MUP, PU, Široki Brijeg, br. 02-7-1/2-6-99/97 od 17. ožujka 1997., Zahtjev Ive Bazine.

²⁶ Presudom Okružnog suda Mostar, K: 45/48 od 29. siječnja 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, kažnjen jednu godinu zatvora s prinudnim radom radi suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mara Kordić, br. 71a., 1-20.

²⁷ Presudom Okružnog suda Mostar, K: 256/46 od 16. siječnja 1947., za kazneno djelo iz članka 3. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, kažnjen na pet godina zatvora s prinudnim radom i gubitkom političkih i građanskih prava, osim roditeljskih, u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivan Bevanda, br. 135., 1-24. Usp. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivan Bevanda, br. 4., 1-16. Vlada Republike Hrvatske, Administrativna komisija, Klasa 140-09-/96-03/30 br. 50304/4-96-01 od 2. svibnja 1996., Rješenje Ivanu Bevandi, 1-2.

- Penavića.²⁸ Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica, od 9. siječnja 1946. do 24. siječnja 1950., ukupno pet godina.²⁹
7. Bošnjak, Ante, rođen u Širokome Brijegu. Kaznu je izdržavao u zatvoru KPD-u Zenica od 16. listopada 1947. do 1. listopada 1949., kada je pomilovanjem oslobođen. Ukupno je odslužio jednu godinu, jedanaest mjeseci i petnaest dana.³⁰
 8. Bošnjak, Božo (Ivan), rođen 1924. godine u selu Grabova Draga. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 17. svibnja 1949. do 17. svibnja 1950., ukupno jednu godinu.³¹
 9. Bošnjak, Mirko (Ivan), rođen 1914. godine u selu Grabova Draga. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 12. siječnja 1948. do 12. prosinca 1948., ukupno jedanaest mjeseci.³²
 10. Bošnjak, Vinka, rođena 1927. godine u selu Turčinovići. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica od 15. studenoga 1947. do 24. siječnja 1949., ukupno jednu godinu, pet mjeseci i pet dana.³³
 11. Brekalo, Ante (Mate), rođen 1914. godine u selu Crne Lokve. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 7. prosinca 1947. do 7. lipnja 1949.³⁴
- Politički zatvorenik Ante Brekalo ističe kako je Šimu (Mijo) Sesar, ro-

²⁸ Presudom Okružnog suda u Mostaru, K: 265/46 od 16. siječnja 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, kažnjen s pet godina lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948, upućeno Okružnom sudu u Mostaru, 17.

²⁹ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Bože Bilinovac, br. 5., 1-12. Vlada Republike Hrvatske, Administrativna komisija, Klasa 140-09-/95-08/75 br. 50304/4-96-01 od 2. ožujka 1996., Rješenje Boži Bilinovcu, 1-2.

³⁰ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 319/47, od 29. listopada 1947., zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* bio osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Ante Bošnjak, br. 209., 1-12.

³¹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 281/49 od 25. listopada 1949., za kazneno djelo iz članka 3. točka 7. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, kažnjen jednom godinom lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Božo (Ivan) Bošnjak, br. 8., 1-9.

³² Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 75/48 od 5. veljače 1948., za kazneno djelo iz članka 3. točka 7. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, kažnjen jednom godinom lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mirko (Ivan) Bošnjak, br. 7., 1-24.

³³ Presudom Okružnoga suda u Mostaru od 20. prosinca 1947. za kazneno djelo iz članka 3. točka 7. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države* kažnjena jednom godinom lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Vinka Bošnjak, br. 9a., 1-7.

³⁴ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 13/48 od 12. siječnja 1948., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, kažnjen jednom godinom i šest mjeseci lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ante (Mate) Brekala, br. 11., 9.

- đenu 1919. godine u Kočerinu, također osudio Okružni sud u Mostaru 1947. godine kao političku zatvorenicu.
12. Brekalo, Ante, rođen 7. listopada 1916. u selu Crne Lokve. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 26. studenoga 1949. do 7. siječnja 1951., ukupno jednu godinu.³⁵
 13. Brekalo, Jakov (Jakov), rođen 7. veljače 1909. u selu Crne Lokve. U Okružnome zatvoru u Mostaru (Čelovina) od 7. prosinca 1947. do 7. prosinca 1948. izdržavao je kaznu. Ukupno je odležao jednu godinu.³⁶
 14. Brekalo, Stipe (Jakov), rođen 26. prosinca 1914. u selu Crne Lokve. Izdržavao je kaznu u KPD-u Zenica od 25. lipnja 1947. do 3. srpnja 1949.. Ukupno je odležao dvije godine.³⁷
 15. Brkić, Ivica (Jozo), rođena 1923. godine u Dobrome Selu. U uvjerenju o izdržanoj kazni navodi se kako je Ivica Brkić osuđena zato što je pristupila društvu radi pomaganja odmetničke grupe Nike Vladića noseći im hranu, korisne informacije te služila kao veza. Ukupno je odležala u KPD-u Zenica godinu i šest mjeseci.³⁸
 16. Bubalo, Anđa (Ivan), rođena 25. lipnja 1924. u Turčinovićima. Kaznu je izdržavala u zatvoru od 20. prosinca 1947. do 24. siječnja 1949., kada je puštena na uvjetni otpust. Kaznu je služila u KPD-u Zenica, ukupno jednu godinu i jedan mjesec.³⁹
 17. Bubalo, Iva (Marko), djevojačko Musa, rođena 23. svibnja 1924. u Turčinovićima. U iskazu od 17. srpnja 1997. navodi kako je zatvorena

³⁵ Presudom Okružnoga suda u Mostaru od 1947. godine za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, kažnjen jednom godinom, jednim mjesecom i dvanaest dana lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ante Brekala, br. 12., 1-4.

³⁶ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 50/48 od 12. svibnja 1948., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, osuđen na jednu godinu zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jakova Brekala, br. 13., 1-31.

³⁷ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 492/47 od 26. siječnja 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, osuđen na dvije godine zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Stipe (Jakova) Brekala, br. 14., 1-21.

³⁸ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 703/46 od 22. lipnja 1946., za kazneno djelo iz članka 3. točka 11. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*, kažnjena s dvije godine lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivce (Joze) Brkić, br. 15., 1-2. Usp. BiH, FBiH, Kazneno popravni dom Zenica, Uvjerjenje o izdržanoj kazni, br. 03-24-307/98-5 od 9. 3. 1998. godine.

³⁹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 110/48, od 18. veljače 1948., zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, bila osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Anđa Bubalo, br. 201., 1-14.

29. prosinca 1947. zbog suradnje sa škriparima. Prema presudi sastala se nepoznatoga dana u rujnu 1947. s trojicom ustaških odmetnika u blizini svoje kuće. Hranila ih je i nosila vodu deset dana na mjestu gdje su bili skriveni. Osuđena je na jednu godinu i šest mjeseci.⁴⁰ Kaznu je u cijelosti izdržala u zatvoru u Bileći. Puštena je 29. lipnja 1949. U zatvoru je ukupno provela godinu i šest mjeseci.⁴¹
18. Crnjac, dj. Soldo, Danica (Ivan), rođena 30. studenoga 1923. u Gornjoj Britvici. Izrečenu kaznu izdržavala je u KPD-u Zenica od 14. kolovoza 1951. do 14. kolovoza 1952.⁴²
19. Crnjac, Bože, rođen u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 24. travnja 1952. do 10. rujna 1952., ukupno pet mjeseci.⁴³
20. Crnjac, Gojko, rođen u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 27. veljače 1951. do 30. travnja 1952., ukupno jednu godinu i dva mjeseca.⁴⁴
21. Crnjac, Ilka (Petar), rođena 25. svibnja 1928. u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavala od 28. prosinca 1951. do 17. prosinca 1952. u KPD-u Stolac, ukupno jedanaest mjeseci i devetnaest dana.⁴⁵
22. Crnjac, Jago (Petar), rođen 14. siječnja 1925. u Gornjoj Britvici. U iskazu navodi: „Mene su osudili zbog toga što su kod mene dolazili škripari radi hrane i raznih obavijesti. Selo se nalazi u brdima širokobriješke općine pa su u moju kuću više puta dolazili škripari po hranu.“

⁴⁰ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 103/48 od 12. travnja 1948., u predmetu *Veronike Kovačić i drugova*, osuđena je zbog kaznenog djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. Okružni sud u Mostaru, Presuda u predmetu *Veronike Kovačić i drugova* od 12. travnja 1948., br. K-103/48., 1-4.

⁴¹ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ive Bubalo, br. 17., 10-12. UDBA je zatvorila Ivu pod prezime-
nom Kovačić kako se njezin djed s majčine strane prezivao.

⁴² Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 212/51, od 25. prosinca 1951., zbog kaznenoga djela iz članka 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, bila osuđena na kaznu strogoga zatvora u trajanju od jedne godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Danica Crnjac, br. 215., 1-14.

⁴³ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 212/52 lišen slobode 24. travnja 1952., na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od pet mjeseci zbog kaznenoga djela iz članka 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Bože Crnjac, br. 202., 1-11.

⁴⁴ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 263/50, lišen slobode 8. veljače 1951., na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od dvije godine i tri mjeseca zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Stanko Crnjac, br. 196., 1-16.

⁴⁵ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 226/51, od 28. prosinca 1951., osuđena na kaznu strogoga zatvora u trajanju od 10 mjeseci zbog kaznenoga djela iz članka 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Ilka Crnjac, br. 180., 1-19.

- Kaznu je izdržavao u Čelovini, od 28. travnja 1950 do 17. svibnja 1951., ukupno jednu godinu i jedan mjesec.⁴⁶
23. Crnjac, Mile (Mate), rođen 19. siječnja 1931. u Izbičnu. U istražnome zatvoru *Čelovina* izdržavao je kaznu od 6. siječnja do 31. ožujka 1950. U zatvoru je ukupno proveo tri mjeseca.⁴⁷
24. Crnjac, Stanko (Luka), rođen 8. svibnja 1926. u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 14. kolovoza 1951. do 14. travnja 1952., ukupno osam mjeseci.⁴⁸
25. Čerkez, dj. Sopta, Drina (Martin), rođena je 11. travnja 1925. u selu Dužice. Uhitila ju je OZN 16. prosinca 1945. zbog pomaganja odmetnicima. Izdržavala je kaznu od 16. prosinca 1945. do 16. prosinca 1946., ukupno jednu godinu.⁴⁹
26. Čerkez, Jakov (Nikola), rođen 19. studenoga 1914. u selu Čerigaj. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 2. studenoga 1947. do 2. studenoga 1949., ukupno dvije godine.⁵⁰
27. Čerkez, Marko (Jura), rođen 1900. godine u selu Čerigaj. Izdržavao je kaznu od 2. studenog 1947. do 2. svibnja 1949., s tim što je kaznu izdržavao u KPD-u Zenica od 14. siječnja 1948. do 2. svibnja 1949. U zatvoru je ukupno proveo godinu i šest mjeseci.⁵¹

⁴⁶ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 300/50 od 28. travnja 1950., zbog počinjenoga kaznenog djela iz članka 1. točka 14. *Zakona protiv naroda i države* kažnjen kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Jago Crnjac, br. 500., 1-11.

⁴⁷ Lišen slobode 6. siječnja 1950. zbog kaznenoga djela iz članka 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Mile Crnjac, br. 203., 1-11.

⁴⁸ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 194/51, lišen slobode 18. prosinca 1951., osuđen na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od osam mjeseci zbog kaznenoga djela iz članka 117. stavka 2 i članka 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Stanko Crnjac, br. 196., 1-16.

⁴⁹ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 250/46 od 20. veljače 1946., osuđena je na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine s prisilnim radom kaznenoga djela članka 3. točka 11 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Drine Čerkez, br. 29., 1-21.

⁵⁰ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 359/47 od 2. prosinca 1947., osuđen je na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od tri godine zbog kaznenoga djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. Odlukom Prezidija NSFNRJ br. 4355/49 kazna mu je smanjena na dvije godine zatvora. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Elizabete Čerkez supruge osuđenog Jakova, br. 30., 1-20.

⁵¹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 393/47 od 2. prosinca 1947., osuđen je na jednu godinu i šest mjeseci zbog kaznenog djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* zato što se 15. listopada iste godine sastao s ustaškim odmetnicima, a to sutradan negirao komunističkim vlastima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Marka Čerkeza, br. 28., 1-12.

28. Čolak, dj. Medić, Milka (Ante), rođena 25. lipnja 1920. u Rasnome. Kaznu je izdržavala u Čelovini, ukupno tri mjeseca.⁵²
29. Čolak, Anica (Franjo), rođena 31. svibnja 1919. u Dužicama. Kaznu je izdržavala u zatvoru u razdoblju od 11. kolovoza 1951. do 11. veljače 1953. Ukupno je odležala godinu i šest mjeseci u KPD-u Zenica.⁵³
30. Čolak, Jure (Ivan), rođen 5. veljače 1924. u selu Rasnu. Kaznu je izdržavao u Mostaru od 21. kolovoza 1946. do 19. veljače 1948. U zatvoru je proveo godinu i šest mjeseci.⁵⁴
31. Čuljak, Janja (Ivan), rođena 16. siječnja 1928. u Provu. Proglašena je krivom jer se u studenome 1946. godine povezala s ustaškim odmetnicima, Benkom Penaviće i Ivanom Lasićem, na području kotara Široki Brijeg. Odmetnicima je pomagala hraneći ih i dajući im sklonište u svojoj kući do siječnja 1947. godine, a služila je za održavanje veza s drugim jatcima.⁵⁵ Izdržavala je kaznu od 21. kolovoza 1947. do 21. rujna 1949. u KPD-u Zenica, ukupno dvije godine i četiri mjeseca.⁵⁶
32. Čavar, dj. Naletilić, Matija (Ivan), rođena 23. prosinca 1922. u Oklajima. Izdržavala je kaznu u Okružnome zatvoru Mostar do 28. lipnja 1948., ukupno je odležala jednu godinu.⁵⁷

⁵² Presudom Okružnoga suda u Mostaru lišena slobode 15. kolovoza 1946. zbog osnovane sumnje da je počinila kazneno djelo protiv države i tadašnjega režima, bila je u pritvoru do 19. studenoga 1946., što dokazuje otpusnicom UDBA-e Mostar od 19. studenoga 1946. i vjerodostojnom izjavom svjedoka Frane Šuška i Ivana Čolka. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Milka Čolak, br. 182., 1-16.

⁵³ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 214/51, od 25. prosinca 1951., potvrđenom presudom Vrhovnoga suda NR BiH u Sarajevu, K: 118/52 od 9. veljače 1952., osuđena na kaznu lišenja slobode u trajanju od dvije godine zbog kaznenoga djela iz članka 120. Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Anica Čolak, br. 163., 1-13.

⁵⁴ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 828/46 od 21. kolovoza 1946., osuđen na kaznu zatvora u trajanju od četiri godine i na gubitak građanskih i političkih prava u trajanju od tri godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jure Čolaka, br. 32., 1-19.

⁵⁵ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 225/46 od 12. veljače 1946., osuđena je na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine uvjetne s prisilnim radom kaznenoga djela članka 11. Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države. Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 120/47 od 12. prosinca 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14 Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države kažnjena je na dvije godine s prisilnim radom. Vrhovni sud Narodne Republike Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Kž. 1994/47 od 31. prosinca 1947., presuda Janji Čuljak, 1-2.

⁵⁶ Usp. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Janje Čuljak, br. 35., 1-21.

⁵⁷ Zatvorena je 28. lipnja 1947., a iste godine presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 220 od 9. rujna 1947., osuđena je zbog kaznenoga djela članka 3. točka 4 Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države na jednu godinu s prisilnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Matije Čavar, br. 26., 1-26.

33. Čavar, Ivan, rođen 17. siječnja 1931. u selu Gostuša. Kaznu je izdržavao do 10. rujna 1948., što ukupno iznosi devet mjeseci i sedam dana zatvora.⁵⁸
34. Čavar, Mijo (Bože), rođen 29. rujna 1918. u Gostuši. Kaznu je izdržao od 14. prosinca 1947. do 10. prosinca 1948., ukupno jednu godinu.⁵⁹
35. Čorić, Mirko (Ivan), rođen 20. kolovoza 1924. u selu Knešpolju. Kaznu je izdržavao u Mostaru, a u zatvoru je ukupno proveo šest mjeseci.⁶⁰
36. Ćubela, Stjepan (Martin), rođen 29. kolovoza 1909. u selu Grabova Draga. Kaznu je izdržavao do 24. rujna 1949. u Zenici, ukupno jednu godinu i pet mjeseci.⁶¹
37. Ćužić, dj. Čerkez, Janja (Bonko), rođena 28. travnja 1922. u Rasnome. Navedenu kaznu izdržavala je u zatvoru, u razdoblju od 17. studenoga 1945. do 28. lipnja 1946. u KPD-u Zenici, ukupno sedam mjeseci i jedanaest dana.⁶²
38. Gagro, Mira (Pero), rođena 1905. godine u Jarama. Optužena je da se neutvrđenoga dana rujna 1945. godine u zgradi biskupije u Mostaru sastala s Katom Krešić, koja je kao ustaški kurir iz šume donijela pismo za biskupa Čulu. Mira Gagro odvela je Katu Krešić do biskupova ureda i najavila je biskupu, a nakon toga još se dva puta sastala s Katom Krešić koja je dolazila na sastanke u biskupiju po istim poslom kao i prvi put. Neutvrđenoga dana i mjeseca u jesen 1946. godine, znajući

⁵⁸ Presudom Okružnoga suda u Mostaru od 3. prosinca 1947. osuđena je zbog kaznenoga djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* na jednu godinu zatvora. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivana Čavara, br. 25., 1-8. Usp. Vlada Republike Hrvatske, Administrativna komisija, Klasa 140-09-/96-05/56 br. 50304/4-97-01 od 21. siječnja 1997, Rješenje Ivanu Čavaru, 1-2.

⁵⁹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 75/47 od 5. veljače 1947., osuđen je zbog kaznenoga djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* na jednu godinu zatvora. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mijo Čavar, br. 27., 1-16.

⁶⁰ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 828/46 od 10. kolovoza 1949. do 9. veljače 1950., osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mirka Čorića, br. 36., 1-14.

⁶¹ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 318/48 od 27. svibnja 1948., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i šest mjeseci. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Stjepan Ćubela, br. 37., 1-14.

⁶² Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 37/45, od 17. studenoga 1945., osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od dvije godine i dvije godine gubitka političkih prava. Kazna je potvrđena presudom Vrhovnog suda Sarajevo, K: 247/45 od 24. studenoga 1945., zbog kaznenoga djela iz članka 11. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Janja Ćužić, br. 204., 1-15.

da je u biskupiju došao ustaški odmetnik, gdje mu je pružena liječnička pomoć i osigurano prenoćište, i po časnoj sestri Kvarca Perikaj poslala mlijeka, a pred Božić 1945. godine u zajednici s don Matom Nuićem i Janjom Anić pripremila dvije pletenke vina za ustaške odmetnike koje je nepoznati seljak odnio odmetnicima iz biskupije u Mostaru. Mira Gagro nalazi se u Mostaru u Čelovini od 22. siječnja 1948. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 13. kolovoza 1948. do 24. srpnja 1949., ukupno je odslužila jednu godinu zatvora.⁶³

39. Galić, dj. Sesar, Kata (Jozo), rođena 25. studenoga 1880. u Kočerinu. Ukupno je izdržala jednu godinu robije u KPD-u Zenica.⁶⁴

40. Galić, Anica (Ante), rođena 6. prosinca 1919. u selu Crne Lokve. Kaznu je izdržavala u Zenici od 25. studenoga 1947. do 25. siječnja 1949. kada je puštena na uvjetni otpust. Zajedno je izdržavala kaznu sa Šimom Sesar, pok. Mije iz Kočerina. Spavale su u jednoj sobi, krevet do kreveta u KPD-u Zenica. Ukupno je odslužila godinu i dva mjeseca.⁶⁵

41. Galić, Ante, rođen 1902. godine u selu Crne Lokve. Kaznu je izdržavao u Zenici od 3. prosinca 1947. do 3. prosinca 1949. kada je pušten na slobodu.⁶⁶

42. Galić, Petar (Marko), rođen 7. kolovoza 1914. u Crnim Lokvama. Kaznu je izdržavao u Beogradu do 11. siječnja 1953. kada je pušten na slobodu. Ukupno je odslužio pet godina i jedan mjesec.⁶⁷

⁶³ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 449/48 od 13. kolovoza 1948., za Kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, kažnjena je jednu godinu i šest mjeseci zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Okružni sud u Mostaru, Presuda K: 449/48, od 13. kolovoza 1948.

⁶⁴ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 496/47 od 26. prosinca 1946., bila osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jedne godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. Izrečenu kaznu izdržavala je od 26. prosinca 1946. do 26. prosinca 1947. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Kata Galić, br. 159., 1-10.

⁶⁵ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 496/47 od 26. prosinca 1947., za kazneno djelo iz člana 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* osuđena na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Anica Galić, br. 40. i br. 41., 1-9 i 1-20.

⁶⁶ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 494/47 od 26. prosinca 1947., za kazneno djelo iz člana 3. točka 14 protiv *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Anica Galić, br. 40. i br. 41, 1-9 i 1-20.

⁶⁷ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 196/47 od 26. prosinca 1947., za kazneno djelo iz člana 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od četiri godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Božo Galić, br. 42., 1-21.

43. Grbešić, Anica (Ivan), rođena 17. listopada 1922. u Dobrkovićima. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica do 25. siječnja 1949. kada je puštena na slobodu. Ukupno je odslužila godinu i deset mjeseci.⁶⁸
44. Grbešić, Šimun (Ivan), rođen 6. listopada 1914. u Dobrkovićima. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 23. listopada 1947. do 23. listopada 1949. kada je pušten na slobodu.⁶⁹
45. Hrkać, Blaž, rođen u Širokome Brijegu. Izdržavao je kaznu od 19. prosinca 1947. do 19. prosinca 1948. u Okružnome zatvoru Mostar, ukupno je odslužio jednu godinu.⁷⁰
46. Iličić, dj. Penavić, Iva (Stanko), rođena 9. svibnja 1928. u Mostaru. Kaznu je izdržavala u zloglasnome zatvoru OZN-e u Čelovini u Mostaru od 6. ožujka do 9. kolovoza 1946., ukupno pet mjeseci i tri dana kada je puštena na slobodu.⁷¹ U iskazu Iva Iličić navodi kako je bila u zatvoru od 9. kolovoza 1946. do 22. ožujka 1947. u Čelovini.

U zatvoru OZN-e u Mostaru sam bila mjesec dana pod istragom, a iz Mostara sam sprovedena u logor za Hrvate u Nevesinju gdje sam ostala do 29. siječnja 1946., a iz Nevesinja sam, zbog smrti majke, sa posebnom propusnicom, koja je vrijedila tri dana, došla u Široki Brijeg sa namjerom da budem na majčinom ukopu. Nažalost nisam sudjelovala na majčinom ukopu jer su me mjesni organi OZN-e u tome spriječili i istog su me dana vratili u Čelovinu. Ostajem u Čelovini do 29. siječnja 1947. kada me OZN-a sprovodi u Popovo polje u selo Veličani, u selu je bio također logor za Hrvate. U Veličanima ostajem do 21. ožujka 1947., a došla sam u Široki Brijeg 22. ožujka 1947., ukupno šest mjeseci.⁷²

⁶⁸ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 324/47 od 3. studenog 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* osuđena na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Anica Grebšić, br. 46., 1-22.

⁶⁹ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 324/47 od 3. studenog 1947., za kazneno djelo članak 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Šimun Grebšić, br. 48., 1-22.

⁷⁰ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 191/48 od 23. ožujka 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. t. 14. *Zakona protiv naroda i države* kažnjen jednom godinom zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Blaž Hrkać, br. 183., 1-2.

⁷¹ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 684/4 od 26. lipnja 1946., za pomaganje „bandi jataka“ kažnjena jednom godinom lišenja slobode s prinudnim radom po *Zakonu o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Iličić, br. 51., 1-22.

⁷² BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Iličić, br. 51., 9.

47. Ivanković, dj. Bazina, Ljubica (Jure), rođena 12. kolovoza 1919. u Kočerinu. Kaznu je izdržavala u zatvoru od 22. prosinca 1947. do 24. siječnja 1949. kada je puštena na uvjetni otpust. Odslužila je jednu godinu i jedan mjesec u KPD-u Zenica.⁷³
48. Ivanković, Jakov, rođen 1910. u Kočerinu. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 18. studenoga 1947. do 18. studenoga 1949. Ukupno je odslužio dvije godine.⁷⁴
49. Ivanković, Marko, rođen u Kočerinu. Kaznu je izdržavao u zatvoru od 17. veljače 1948. do 17. veljače 1950. u KPD-u Zenica, ukupno dvije godine.⁷⁵
50. Ivanković, Marko, rođen u Kočerinu. Izrečenu kaznu izdržavao u zatvoru od 18. studenoga 1947. do 18. studenoga 1949., ukupno dvije godine u KPD-u Zenica.⁷⁶
51. Jelić, Pero, optužen je jer je neustanovljenoga dana početkom 1947. godine što im je, kada su škripari pod vodstvom Benka Penavića došli u njegovu kuću, dao hranu. Drugi put iste godine skrivao je jedan dan u svojoj staji Benka Penavića i hranio ga.⁷⁷ U kaznu mu se uračunano vrijeme koje je proveo u pritvoru od 29. travnja 1948.⁷⁸

⁷³ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 58/48 od 3. veljače 1948., zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* bila osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jednu godinu i šest mjeseci. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Ljubica Ivanković, br. 162., 1-16.

⁷⁴ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 346/47 od 18. studenoga 1947., zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* bio osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jakov Ivanković, br. 151., 1-10.

⁷⁵ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 105/48 od 17. veljače 1948., bio osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od dvije godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Marko Ivanković, br. 215 b., 1-12.

⁷⁶ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 346/47 od 18. studenoga 1947., zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* bio osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Marko Ivanković, br. 152., 1-12.

⁷⁷ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 4065/48 od 19. kolovoza 1948., osuđen je na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od osam godina zbog jatakovanja. BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 19.

⁷⁸ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 19.

52. Jurilj, Ivan, rođen 13. rujna 1920. u Turčinovićima. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 30. studenoga 1947. do 1. listopada 1949. kada je pušten na slobodu, ukupno godina i deset mjeseci.⁷⁹ Ivan i Veronika Jurilj optuženi su zato što se u njihovoj štali skrivao škripar Vinko Škrobo.⁸⁰
53. Jurilj, Veronika, rođena 16. ožujka 1920. u Tručnovićima. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica od 1. prosinca 1947. do 1. lipnja 1949. kada je puštena na slobodu. Ukupno godina i šest mjeseci. Ivan i Veronika Jurilj optuženi su zato što se u njihovoj štali skrivao škripar Vinko Škrobo.⁸¹
54. Karačić, Božo (Ivan), rođen 11. ožujka 1927. u Gornjem Crnču. Osuđen je na kaznu zatvora od šest mjeseci zbog suradnje sa škriparima. Kaznu je izdržao u Čelovini od 19. veljače 1948. do 19. kolovoza 1948. kada je pušten na slobodu.⁸²
55. Karačić, Iva (Ivan), rođena 1. siječnja 1922. u Gornjem Crnču. Osuđena je na kaznu zatvora od deset mjeseci zbog suradnje sa škriparima. Kaznu je izdržala u Čelovini od 1. studenoga 1951. do 1. rujna 1952. kada je puštena na slobodu.⁸³
56. Kolobarić, dj. Spajić, Iva (Ante), rođena 1910. godine u Kočerinu, supruga škripara Ivana Kolobarića. Prema optužnici neutvrđenoga dana 1946. godine više se puta sastajala sa škriparom Ivanom Kolobarićem te mu je jednom prilikom odnijela večeru iz svoje kuće. Ukupno je odslužila godinu zatvora u Čelovini.⁸⁴

⁷⁹ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 324/47 od 3. studenog 1947., za kazneno djelo članak 3 točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivan Jurilj, br. 53., 1-20.

⁸⁰ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Veronika Jurilj, br. 55., 1-24.

⁸¹ Presudom Vojnoga suda 29. hercegovačke divizije u Mostaru, K: 103/48 od 26. ožujka 1948., za kazneno djelo članak 3 točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* osuđena je na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Veronika Jurilj, br. 55., 1-24.

⁸² Presudom Okružnog suda u Mostaru, K: 138/48 od 19. ožujka 1948., za kazneno djelo članak 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Božo Karačić, br. 58., 1-22.

⁸³ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 220/51 od 28. prosinca 1951., za kazneno djelo članak 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Karačić, br. 59. 1-24.

⁸⁴ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 92/48 od 26. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena jednu godinu zatvora zbog suradnje

57. Kolobarić, Iva (Jakov), rođena 29. srpnja 1927. u Čerigaju. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 6. studenoga 1946. do 21. studenoga 1948. kada je puštena na slobodu. U zatvoru je ukupno provela jednu godinu.⁸⁵
58. Kolobarić, Ivan (Andrija), rođen 1917. godine u Kočerinu. Zadržao se 19. veljače 1948. u OZN-i jer je bio pod istragom. U zatvoru je bio od 19. prosinca 1947. do 19. prosinca 1948., ukupno jednu godinu.⁸⁶
59. Kolobarić, Ivan, rođen u Širokome Brijegu. Kaznu je služio od 19. prosinca 1947. do 19. prosinca 1948. u Okružnome zatvoru Mostar. Ukupno je odslužio jednu godinu.⁸⁷
60. Kolobarić, Mate, rođen u Kočerinu. Kaznu je izdržavao u KPD-u Foča i Stolac, od 22. prosinca 1947. do 22. prosinca 1950., ukupno tri godine.⁸⁸
61. Kolobarić, Slavko (Ante), rođen 26. lipnja 1931. u Gornjim Mamićima. Zbog kaznenoga djela protiv tadašnjega poretka bio je lišen slobode 28. ožujka 1951. Kaznu je izdržavao u istražnome zatvoru u Čelovini do 28. rujna 1951., ukupno šest mjeseci.⁸⁹
62. Kovačić, Ivan (Mate), rođen 1906. godine u selu Turčinovići. Prema presudi nepoznatoga dana u rujnu 1947. godine u svojoj štali skrivao je odmetnika Vinka Škrobu, kao i vojničke stvari koje su pripadale odmetnicima. Prema presudi 21. prosinca 1947. prilikom pretrage

sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Okružni sud u Mostaru, Presuda K: 92/48 od 26. veljače 1948.

⁸⁵ Presudom divizijskoga vojnog suda u Mostaru, K: 1028/46, i armijskoga vojnog suda u Sarajevu, br. 1023 od 21. veljače 1947., po članku 3. stavak 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena tri godine lišenja slobode i dvije godine gubljenja građanskih prava. BiH – AHDCDR u BiH – PZ, dosje Iva Kolobarić, br. 62., 1-23.

⁸⁶ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 68/48 od 6. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen jednu godinu lišenja slobode s prinudnim radom zbog suradnje i pomaganja škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivan Kolobarić, br. 61. 1-15.

⁸⁷ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 104/48 od 17. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. t. 14. *Zakona protiv naroda i države* kažnjen godinu zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Ivan Kolobarić, br. 184., 1-2.

⁸⁸ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 58/48 od 3. veljače 1948., bio osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od tri godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Mate Kolobarić, br. 210., 1-10.

⁸⁹ BiH – AHDCDRBiH – PZ, Slavko Kolobarić, br. 205., 1-12.

njegove štale pronađene su stvari koje su pripadale odmetnicima. Osuđen je na dvije godine zatvora.⁹⁰

63. Kovačić, Veronika (Mate), rođena je 1920. godine u selu Turčinovići. Prema presudi nepoznatoga dana u rujnu 1947. godine otišla je u Široki Brijeg do Ankice Ćubele, jataka i s istima se sporazumjela o pomaganju odmetnika. Neutvrđenoga dana u studenome 1947. godine sastala se s odmetnikom Vinkom Škrobom i nahranila ga u blizini svoje kuće. Odležala je godinu i šest mjeseci.⁹¹
64. Kožul, Iva (Jure), rođena 20. lipnja 1926. u Turčinovićima. Kaznu je izdržavala u Ćelovini od 29. studenoga 1947. do 29. lipnja 1949. kada je puštena na slobodu. Ukupno godinu i šest mjeseci.⁹²
65. Kožul, Milica (Grgo), rođena 27. studenog 1920. u Turčinovićima. Kaznu je izdržavala u Ćelovini od 25. rujna 1946. do 25. ožujka 1948. kada je puštena na slobodu. Ukupno godinu i šest mjeseci.⁹³
66. Kožul, Veselko (Mate), rođen 20. prosinca 1926. u Turčinovićima. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 21. prosinca 1947. do 21. prosinca 1949. kada je pušten na slobodu. Ukupno dvije godine.⁹⁴
67. Kožulj, Iva (Jure), rođena je 1926. godine u selu Turčinovići. Prema presudi nepoznatoga dana u rujnu 1947. godine sastala se s odmetnicima u blizini svoje kuće i od njih primila pismo za jataka Stoju Bubala te mu ga dostavila. Osuđena je na godinu i šest mjeseci.⁹⁵

⁹⁰ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 103/48 od 12. travnja 1948., u predmetu *Veronike Kovačić i drugova* osuđena je zbog kaznenoga djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. Okružni sud u Mostaru, Presuda u predmetu *Veronike Kovačić i drugova* od 12. travnja 1948., K: 103/48., 1-4.

⁹¹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 103/48 od 12. travnja 1948., u predmetu *Veronike Kovačić i drugova* osuđena je zbog kaznenoga djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. Okružni sud u Mostaru, Presuda u predmetu *Veronike Kovačić i drugova* od 12. travnja 1948., K: 103/48., 1-4.

⁹² Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 103/48 od 23. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena jednu godinu i šest mjeseci lišenja slobode s prinudnim radom zbog suradnje i pomaganja škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Kožul, br. 64., 1-22.

⁹³ Presudom Vojnoga suda Mostar, K: 950/46 od 24. prosinca 1946., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena jednu godinu i šest mjeseci lišenja slobode s prinudnim radom zbog suradnje i pomaganja škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Kožul, br. 65., 1-20.

⁹⁴ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Veselko Kožul, br. 66., 1-20.

⁹⁵ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 103/48 od 12. travnja 1948., u predmetu *Veronike Kovačić i drugova* osuđena je zbog kaznenoga djela članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv*

68. Kraljević, Kata (Jozo), rođena 22. siječnja 1926. na Čerigaju. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica i Stolac od 5. svibnja 1948. do 7. ožujka 1951. kada je puštena na slobodu. Ukupno dvije godine i deset mjeseci.⁹⁶
69. Kvesić „Tukac“, Ante (Blago), rođen 17. studenoga 1928. u Ljubotićima. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 2. studenoga 1947. do 2. studenoga 1948. kada je pušten na slobodu. Ukupno jednu godinu.⁹⁷
70. Kvesić dj. Sesar, Mila (Andrija), rođena 19. listopada 1928. u Kočerinu. Kaznu je služila u Čelovini, od 17. veljače 1948. do 22. lipnja 1949., ukupno godinu i četiri mjeseca.⁹⁸
71. Kvesić, Ivica (Jozo), rođena 1. srpnja 1927. u Dužicama. Kaznu je izdržavala u Stocu od 28. srpnja 1951. do 27. siječnja 1953. „Bila sam trudna kada sam otišla u zatvor i u zatvoru sam rodila. Nisu me htjeli pustiti kući s djetetom iz zatvora nego sam zajedno s djetetom izašla iz zatvora 27. siječnja 1953. godine.“ Odslužila je ukupno godinu i šest mjeseci.⁹⁹
72. Kvesić, Jure (Stipan), rođen je 3. svibnja 1926. u Dužicama. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 20. ožujka 1948. do 20. ožujka 1949., ukupno jednu godinu.¹⁰⁰

naroda i države. Okružni sud u Mostaru, Presuda u predmetu *Veronike Kovačić i drugova* od 12. travnja 1948., K: 103/48., 1-4.

⁹⁶ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Kata Kraljević, br. 67., 1-17.

⁹⁷ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 493/47 od 26. prosinca 1947., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen jednu godinu zatvora s prinudnim radom zbog suradnje i pomaganja škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ante Kvesić, br. 68., 1-21.

⁹⁸ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 105/48, lišena slobode 17. veljače 1948. i osuđena na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od jednu godinu i šest mjeseci zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države.* BiH – AHDCDRBiH – PZ, Mila Kvesić, br. 191., 1-26.

⁹⁹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 219/51 od 28. srpnja 1951., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena jednu godinu i šest mjeseci zatvora s prinudnim radom zbog suradnje sa škriparima i davanja hrane istim. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivica Kvesić, br. 69., 1-20.

¹⁰⁰ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 287/48 od 29. travnja 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen jednu godinu i šest mjeseci zatvora s prinudnim radom zbog suradnje sa škriparima i davanja hrane istim. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jure Kvesić, br. 70., 1-20.

73. Lasić, Anica (Pero), rođena 1. listopada 1906. u Uzarićima. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 15. kolovoza 1947. do 20. kolovoza 1948. kada je puštena na slobodu. Ukupno jednu godinu.¹⁰¹
74. Lasić, Hrvoje (Ante), rođen 9. lipnja 1925. u Uzarićima. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 30. lipnja 1947. do 30. lipnja 1948. kada je pušten na slobodu. Ukupno jednu godinu.¹⁰²
75. Lončar, Mate (Jozo), rođen 8. svibnja 1928. u Donjem Gracu. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 19. listopada 1947. do 19. listopada 1949. Ukupno je odslužio dvije godine zatvora.¹⁰³
76. Lončar, Tadija, rođen 15. srpnja 1916. u Donjem Gracu. Kaznu je izdržavao u KPD-ima Zenica i Riliću kod Kupresa od 3. studenoga 1947. do 3. studenoga 1949. Ukupno je odslužio dvije godine zatvora.¹⁰⁴
77. Lovrić, dj. Bubalo, Stanislava (Ivan), rođena 21. svibnja 1924. u Turčnovićima. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica i Čelovini od 17. veljače 1948. do 17. veljače 1950. Ukupno je odslužio dvije godine zatvora.¹⁰⁵
78. Ljubić, Ivan (Ivan), rođen 5. svibnja 1922. u Ljubotićima. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 28. listopada do 28. prosinca 1953., ukupno dva mjeseca.¹⁰⁶
79. Ljubić, Ivan (Nikola), rođen 24. travnja 1927. u Uzarićima. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica i Čelovina, ukupno šest mjeseci.¹⁰⁷
80. Ljubić, Karlo (Petar), rođen 20. lipnja 1992. u Uzarićima. Zatvoren je u Mostaru 4. siječnja 1948. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenici i

¹⁰¹ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Anica Lasić, br. 72., 1-20.

¹⁰² BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Hrvoje Lasić, br. 73., 1-24.

¹⁰³ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 383/47 od 24. studenoga 1947., za kazneno djelo iz čl. 14 Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države kažnjen dvije godine zatvora s prinudnim radom zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mate Lončar, br. 76., 1-24.

¹⁰⁴ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 325/47 od 3. studenoga 1947., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države kažnjen dvije godine zatvora s prinudnim radom zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Tadija Lončar, br. 77., 1-26.

¹⁰⁵ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 102/48 od 17. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države kažnjena dvije godine zatvora s prinudnim radom zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Stanislava Lovrić, br. 78., 1-17.

¹⁰⁶ Presudom Sreskoga suda Široki Brijeg, K: 9/51 od 21. veljače 1951., i Okružnoga suda Mostar, Kž: 146/51 od 4. svibnja 1951., osuđena za kazneno djelo iz čl. 1. točka 14 Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivan Ljubić, br. 81., 1-11.

¹⁰⁷ Lišen slobode od 8. srpnja do 8. listopada 1949. i od 8. ožujka do 29. lipnja 1951. zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Ivan Ljubić, br. 219., 1-10

Stocu od 1. siječnja 1948. do 6. siječnja 1950., ukupno dvije godine zatvora. Pripadnici UDBA-e uhitili su ga 18. ožujka 1951., a na izlazu iz Uzarića ubili su ga pod izgovorom da je počeo bježati.¹⁰⁸

81. Mandić, dj. Lasić, Kata (Ivan), rođena 30. kolovoza 1929. u Uzarićima. Zatvorena je u Mostaru 4. siječnja 1948. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 26. veljače 1948. do 3. veljače 1949., ukupno jednu godinu.¹⁰⁹

82. Mandić, Andrija (Andrija), „mlinar“ rođen 10. veljače 1886. u Širokome Brijegu. Optužen je zbog toga što je kao mlinar održavao veze s ustašama u svome mlinu kao i sa škriparima. Zatvoren je u Mostaru od 21. siječnja 1946., a kaznu je izdržavao u Čelovini i Stocu od 21. siječnja 1946. do 14. veljače 1948., ukupno dvije godine zatvora.¹¹⁰

83. Mandić, Vinko (Vinko), rođen 28. studenoga 1921. u Širokome Brijegu. Optužen je zbog davanja hrane škriparima kada je uhvaćen škripar Ante Marić. Marića su vodili po selima i natjerali ga da prokazuje ljude kod kojih su se škripari sakrivali i koji su mu davali hranu. Vinko navodi da ga je Marić prokazao jer je škriparima davao hranu tri godine i zbog toga je osuđen na jednu godinu zatvora. Davao je hranu ljudima koje je poznao, odnosno škripari su bili ljudi koje je poznao. Ukupno je odslužio devet mjeseci zatvora.¹¹¹

84. Marić, Berislava, rođena 12. svibnja 1915. u Pologu. Optužena je da je neutvrđenoga dana i mjeseca u drugoj polovici 1945. godine primila pismo od ustaških odmetnika Marije Halilović i Marice Jurilj te je na osnovi toga pisma po Zori Vlašić, a kratko poslije toga, vidjela u bolnici ustašku odmetnicu Janju Petrić, s njom se pozdravila, ali je nije

¹⁰⁸ Presudom Okružnog suda Mostar, K: 61/48 od 3. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen dvije godine zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Karlo Ljubić, br. 82., 1-17.

¹⁰⁹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 165/48 od 26. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena godinu zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Kata Mandić, br. 84., 1-24.

¹¹⁰ Presudom Divizijskoga vojnog suda u Mostaru, K: 267/46 od 13. veljače 1946., osuđen je dvije godine kaznenoga djela iz čl. 11. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Andrija Mandić, br. 83., 1-17.

¹¹¹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 195/51 od 21. prosinca 1951., za kazneno djelo iz čl. 117/III i 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen na jednu godinu zatvora. *Odlukom* Prezidijuma Narodne Skupštine BiH br. 1164/52 od 12. travnja 1952. oslobođen je daljnijega izdržavanja kazne. Bio je u zatvoru od 11. kolovoza 1951. do 10. svibnja 1952. u Mostaru i Varešu gdje je radio u rudnicima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Vinko Mandić, br. 86., 1-25.

prijavila vlastima. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 24. travnja 1948. do 24. travnja 1949., ukupno jednu godinu.¹¹²

85. Martinović, dj. Kolobarić, Zorka (Miško), rođena 12. prosinca 1921. u Kočerinu. Uhićena je 19. prosinca 1947. u Širokome Brijegu. Prema optužnici Zorka Kolobarić neutvrđenoga je dana 1946. godine od škripara Ivana Kolobarića primila pisma, a kasnije neutvrđenoga dana iste godine sastala se sa škriparima Ivanom Kolobarićem i Milom Pavlovićem i obavijestila ih o kretanju vojske. U prosincu 1946. godine škriparu Ivanu Kolobariću sašila je košulju, a obojici škripara davala je hranu u siječnju 1947. godine.¹¹³ Ukupno je odslužila jednu godinu u Čelovini.¹¹⁴
86. Martinović, Kažimir Križan (Stjepan), rođen 1905. godine u Ljubotićima. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 3. rujna 1952. do 30. prosinca 1952., a ukupno je odslužio godinu i devet mjeseci.¹¹⁵
87. Matijević, Jozo (Stanko), rođen 28. studenog 1927. u Uzarićima. Presudom Okružnoga suda u Mostaru osuđen je na tri godine zatvora zbog suradnje sa škriparima. Služio je kaznu u Čelovini od 4. siječnja 1948. do 4. siječnja 1951.¹¹⁶
88. Matijević, Žarko (Pero), rođen 7. veljače 1921. u Mokrome. Bio je zatvoren zbog suradnje sa škriparima. Ukupno je odslužio jednu godinu u Čelovini, od 28. kolovoza 1947. do 14. kolovoza 1948.¹¹⁷

¹¹² Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 449/48 od 13. kolovoza 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena godinu zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Marić, br. 87., 1-27.

¹¹³ BiH – AHDCDRBiH – PZ, Okružni sud u Mostaru, Presuda K: 92/48 od 26. veljače 1948.

¹¹⁴ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 92/48 od 26. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena jednu godinu i šest mjeseci zbog suradnje sa škriparima. Pomilovana je 8. prosinca 1948., pod br. 4637/48. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Zorka Martinović, br. 92., 1-20.

¹¹⁵ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 403/47 od 1. prosinca 1948., za kazneno djelo iz čl. 1 točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen kaznom zatvora u trajanju od jedne godine i šest mjeseci zbog davanja hrane škriparima. Kaznu je odsluživao u KPD-u Zenica od 1. prosinca 1948. do 1. lipnja 1950. Presudom Sreskoga suda Lištica, br. 48/54 od 30. rujna 1952., iz člana 226., kažnjen kaznom zatvora od tri mjeseca zbog neulaska u radnu zadrugu. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Kažimir Martinović, br. 89., 1-20.

¹¹⁶ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jozo Matijević, br. 94., 1-14.

¹¹⁷ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 334/47 od 8. studenoga 1947., za kazneno djelo iz čl. 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen na jednu godinu zatvora zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Žarko Matijević, br. 95., 1-31.

89. Mikulić, Božo (Nikola), rođen 7. ožujka 1926. u Dužicama. Optužen je da je davao hranu škriparima koji su dolazili u njegovu kuću u Dužicama te je optužen za davanje raznih podataka o kretanju UDBA-e. Služio je kaznu u KPD-u Zenica i Kupresu od 16. srpnja 1947. do 16. srpnja 1952. Ukupno je odslužio pet godina zatvora.¹¹⁸
90. Mikulić, Jerko (Jure), rođen 1901. Kočerinu. Jerko Mikulić proglašen je krivim zato što je neutvrđenoga dana mjeseca svibnja i kolovoza 1946. godine u svoju kuću primio „odmetnika Ivana Centića i oba mu puta dao hrane, te je u istoj godini prikupljao hranu za ustaške odmetnike koju je slao preko Ivana Centića. Osuđen je na dvije godine. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 19. prosinca 1947. do 21. prosinca 1949. kada je pušten na slobodu.¹¹⁹
91. Mikulić, Jozo (Ilija), rođen 21. svibnja 1932. u Kočerinu. Optužen je da je zajedno s ocem i sestrom davao hranu škriparima. „Kada je uhvaćen škripar Marić njega su prisilili da kazuje kod koga su bili i tko im je davao hranu i tako je pokazao i nas. Pošto je moja kuća u brdu udaljena od ostalih kuća pa su više puta tu navraćali škripari i naravno jeli kod nas.“ Kaznu je izdržavao u Čelovini od 11. kolovoza 1951. do 11. travnja 1952., ukupno osam mjeseci.¹²⁰
92. Mikulić, Rafael, rođen u Dužicama. Lišen slobode 2. travnja 1947. zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo protiv države i tadašnjega režima. Kaznu je služio u KPD-u Zenica, od 2. travnja do 12. prosinca 1947., ukupno šest mjeseci.¹²¹
93. Musa, Bože, rođen 22. prosinca 1930. u selu Rasno. Zbog kaznenoga djela protiv tadašnjega poretka bio je lišen slobode 21. srpnja 1951. Nalazio se u istražnome zatvoru u Čelovini do 25. svibnja 1953. U istražnome je zatvoru proveo ukupno godinu i deset mjeseci.¹²²

¹¹⁸ Presudom Armijskoga vojnog suda Sarajevo, K: 256 od 16. srpnja 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s pet godina zatvora zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Božo Mikulić, br. 96., 1-16.

¹¹⁹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 68/48 od 6. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s jednu godinu lišenja slobode s prinudnim radom zbog suradnje i pomaganja škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 68/48 od 6. veljače 1948., 1-2.

¹²⁰ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 196/51 od 18. prosinca 1951., za kazneno djelo iz čl. 120 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s osam mjeseci zatvora zbog suradnje sa škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jozo Mikulić, br. 97., 1-23.

¹²¹ BiH – AHDCDRBiH – PZ, Rafael Mikulić, br. 214., 1-7.

¹²² BiH – AHDCDRBiH – PZ, Božo Musa, br. 207., 1-13.

94. Musa, Nikola, rođen u Čerigaju. Lišen je slobode 17. srpnja 1947. Sud u Mostaru osudio ga je na godinu i šest mjeseci zatvora zbog kaznenoga djela protiv države i tadašnjega režima. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 18. srpnja 1947. do 20. svibnja 1949., ukupno godinu i šest mjeseci.¹²³
95. Musa, Stanko (Jozo), rođen 29. travnja 1920. u Čerigaju. Ukupno je odslužio jednu godinu u KPD-u Zenica.¹²⁴
96. Naletilić „Šarić“, Božo (Miško), rođen 4. svibnja 1907. u Oklajima. Nalazio se u istražnome zatvoru od 4. svibnja 1948. Optužen je da se u tri navrata sastajao s škriparima neutvrđenoga dana u mjesecu studenome 1947. godine kada su u njegovu kuću došli škripari pod vodstvom Benka Penavića. Među škriparima nalazio se Stanko Ćavar koji je vidio optuženoga Božu da razgovara sa škriparom Benkom Penavićem. U studenome 1946. godine Božo Naletilić sastao se sa škriparima na čelu s Markom Lončarom, Božom Ćavarom i Stipom Karačićem i tada im dao kruha i suhoga mesa za večeru i treći put neutvrđenoga dana mjeseca studenoga 1947. godine sastao se sa škriparima pod vodstvom Vinka Škrobe, koji su se smjestili u blizini njegove kuće u ogradi i tu proveli cijeli dan. Božo Naletilić toga im je dana organizirao skupljanje hrane. Ukupno je odslužio pet godina i sedam mjeseci zatvora u KPD-u Zenica, od 16. srpnja 1947. do 16. srpnja 1952.¹²⁵
97. Naletilić, Bože, rođen u Širokome Brijegu. Kaznu je izdržavao u Okružnome zatvoru u Mostaru, od 28. prosinca 1946. do 28. lipnja 1948., ukupno godinu i šest mjeseci.¹²⁶

¹²³ BiH – AHDCDRBiH – PZ, Nikola Musa, br. 208., 1-17.

¹²⁴ Presudom Divizijskoga vojnog suda u Mostaru, K: 127/46, od 24. siječnja 1946., zbog kaznenoga djela iz članka 15. *Uredbe o vojnim sudovima* bio osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jedne godine. Izrečenu kaznu izdržao je u zatvoru od 28. listopada 1945. do 28. listopada 1946. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Stanko Musa, br. 171., 1-20.

¹²⁵ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 332/48 od 29. lipnja 1948., za kazneno djelo iz čl. 2. i 3. točka 7 i 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s deset godina dana zatvora zbog suradnje sa škriparima. Pomilovan ukazom PNS FNRJ, br. 544/53 od 12. prosinca 1953. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Bože „Miško“ Naletilić, br. 99., 1-18. Usp. BiH – AHDCDR u BiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948. upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 17.

¹²⁶ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, BiH, od 2. rujna 1946., K: 220/47, na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jedne godine i šest mjeseci, radi kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Bože Naletilić, br. 166., 1-2.

98. Pavković, Marija (Petar), rođena 9. rujna 1926. u Čerigaju. Kaznu je izdržavala od 19. lipnja 1950. do 19. lipnja 1951. u Čelovini.¹²⁷
99. Pinjuh, Grgo (Jozo), rođen 1. svibnja 1911. u Čerigaju. Izdržao je kaznu u KPD-u Zenica od 30. veljače 1947. do 20. siječnja 1950.¹²⁸
100. Pinjuh, Kata optužena je da se četiri puta sastala sa škriparima. Prvi put u studenome 1946. godine primila je škripare Stanka Sliškovića i Franu Sušca i smjestila ih u svoju staju u selu Čerigaju te im je sutra poslijepodne odnijela bijelu kavu u štalu i dala škriparu Sliškoviću. Drugi put u prosincu 1946. godine kod svoje kuće sastala se s škriparskom skupinom od dvanaest škripara i tada je svomu ljubavniku Stanku Sliškoviću dala jedne vunene čarape. Treći put u siječnju 1947. godine sastala se s jednom grupom od pet škripara kod svoje kuće i škriparu Lasiću dala vode. Četvrti put sastala se u svibnju 1947. godine u blizini svoje kuće u svome dvorištu sa škriparom Stankom Sliškovićem i još trojicom škripara i tada im je za večeru dala kruha i mlijeka.¹²⁹ Izjavila je da je razumjela optužnicu i da se osjeća krivom. Djelo priznaje u cijelosti i brani se u skladu sa zapisnikom o saslušanju pred UDBA-om u Mostaru održanu 6. svibnja 1948., s dodatkom da joj škripar Stanko Slišković nije bio ljubavnik.¹³⁰ U kaznu joj se uračunava izdržani pritvor od 4. svibnja 1948.¹³¹
101. Pinjuh, Nikola, rođen u Širokome Brijegu. Kaznu je služio u Čelovini od 29. svibnja 1947. do 10. svibnja 1948. u Okružnome zatvoru Mostar, ukupno jedanaest mjeseci i jedanaest dana.¹³²

¹²⁷ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 235/50 od 9. studenog 1950., osuđena je na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jedne godine zatvora zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDR BiH – PZ, dosje Marija Pavković, br. 101., 1-14.

¹²⁸ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 395 od 2. prosinca 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen na tri godine lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Grgo Pinjuh, br. 105., 1-20.

¹²⁹ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 18.

¹³⁰ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 8.

¹³¹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 4065/48 od 19. kolovoza 1948., osuđena je na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od šest godina. BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 19.

¹³² Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 720/47 od 29. lipnja 1947., za kazneno djelo *Zakona protiv naroda i države* na jednu godinu zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Nikola

102. Primorac, Frano (Mate), rođen 26. rujna 1926. u Uzarićima. Kaznu je služio u KPD-u Zenica, od 20. srpnja 1949. do 8. studenoga 1950., ukupno godinu i četiri mjeseca.¹³³
103. Sesar, Andrija (Mijo), rođen 1898. godine u selu Kočerinu. Andrija Sesar kriv je zato što je u ožujku 1946. u svoju kuću primio „odmetnika Ivana Centića i dao mu hranu“. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 18. prosinca 1947. do 21. prosinca 1948. kada je pušten na slobodu. Ukupno je odslužio jednu godinu.¹³⁴
104. Sesar, Blago (Ivan), rođen 31. siječnja 1928. u Kočerinu. Kaznu je izdržavao u zatvoru u KPD-u Zenica, od 10. prosinca 1947. do 10. prosinca 1948., ukupno jednu godinu.¹³⁵
105. Sesar, Božo (Ivan), rođen 1912. godine u Kočerinu. Božo Sesar kriv je zato što je neutvrđenoga dana i mjeseca 1946. godine u svoju kuću primio ustaške odmetnike s područja sreza Široki Brijeg s kojima se ponovno sastao neutvrđenoga dana mjeseca siječnja 1947. godine i svaki put im dao hranu. Osuđen je na jednu godinu zatvora. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 19. prosinca 1947. do 21. prosinca 1948. kada je pušten na slobodu.¹³⁶
106. Sesar, Iva (Ante), rođena 4. rujna 1914. u Kočerinu. U iskazu ističe da je davala hranu škriparima i da živi u najudaljenijemu selu općine Široki Brijeg te da su škripari često posjećivali to selo u brdima. Izdržavala je kaznu u KPD-u Zenica od 23. studenoga 1947. do 23. studenoga 1948.¹³⁷

Pinjuh, br. 185., 1-9.

¹³³ Lišen slobode 20. srpnja 1949. zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Frano Primorac, br. 217., 1-17.

¹³⁴ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 68/48 od 6. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s jednom godinom lišenja slobode s prinudnim radom zbog suradnje i pomaganje škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Presudom Okružnoga suda Mostar, br. K. 68/48 od 6. veljače 1948., 1-2.

¹³⁵ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 424/47, osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jedne godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Blago Sesar, br. 105., 1-17.

¹³⁶ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 68/48 od 6. veljače 1948., za kazneno djelo iz čl. 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s jednom godinom lišenja slobode s prinudnim radom zbog suradnje i pomaganje škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Presudom Okružnoga suda Mostar, br. K. 68/48 od 6. veljače 1948., 1-2.

¹³⁷ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 424/47 od 5. prosinca 1947., za kazneno djelo *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena na jednu godinu lišavanja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Sesar, br. 107., 1-21.

107. Sesar, Mara (Martin), rođena 7. lipnja 1919. u Kočerinu. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica od 23. studenoga 1947. do 23. studenoga 1948., ukupno jednu godinu.¹³⁸
108. Sesar, Spasoje Paško, rođen u Kočerinu. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 29. listopada 1947. do 24. siječnja 1949., ukupno godinu i tri mjeseca.¹³⁹
109. Sesar, Šima (Mijo), rođena 19. kolovoza 1919. u Kočerinu. U iskazu ističe da je osuđena 1. srpnja 1947. na dvije godine zatvora zbog suradnje sa škriparima. Njezin rođak bio je škripar i zbog toga je osuđena. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica od 1. srpnja 1947. do 1. rujna 1949., ukupno dvije godine i dva mjeseca.¹⁴⁰
110. Slišković, Jelica (Andrija), rođena je 18. siječnja 1920. u Chicagu, Sjedinjene Američke Države. Bila je širokobriješki jatak. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica.¹⁴¹
111. Soldo, dj. Šaravanja, Slavka (Božo), rođena 26. travnja 1922. Gornjemu Crnču. Optužena je da je tijekom 1945. i 1946. godine skrivala i hranila svoga brata Mirka, u posebno pripremljenu skloništu, redovito ga izvješćujući o kretanju vojske. Tom se prigodom više puta sastajala s ostalim škriparima koji su dolazili njezinu bratu Mirku. U proljeće 1945. godine sastala se sa škriparom Jozom Sliškovićem i dala mu hranu. Tijekom 1947. godine u kolovozu i rujnu četiri se puta sastala s navedenim škriparima dajući im pritom svaki put hrane. Pomoću ugovorenoga znaka, isticanjem crnoga platna na jednoj zidini, odmetnike je redovito izvješćivala o odlaženju i dolaženju vojske u selo Bare i njihovu okolicu. Neutvrđenoga datuma primila je platno koje je dala krojaču Dragi Zeljki da od njega sašije troje hlače za škripare.¹⁴² Slavka Šaravanja izjavila je da je razumjela i da se osjeća krivom. Složila se sa

¹³⁸ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 311/47 od 25. listopada 1947., za kazneno djelo iz članka 3 točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države* kažnjena na godinu zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mara Sesar, br. 108., 1-17.

¹³⁹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 345/47 od 14. studenoga 1947., za kazneno djelo iz čl. 3. t. 14. *Zakona protiv naroda i države* kažnjen na dvije godine zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Spasoje Paško Sesar, br. 186., 1-6.

¹⁴⁰ BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Šima Sesar, br. 109., 1-22.

¹⁴¹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 437/48 od 4. kolovoza 1948., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14 *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države* kažnjena na jednu godinu i šest mjeseci zatvora. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jelica Slišković, br. 109., 1-11.

¹⁴² BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 16.

zapisnikom UDBA-e u Mostaru od 6. svibnja 1948. s izmjenom da nije deset dana skrivala i hranila škripare Karla Karačića, Božu i Stipu, Iliju Ljubića i Stanka Čavara te da neutvrđenoga datuma nije primila od odmetnika opljačkano platno iz zadruge i dala krojaču Dragi Zeljku da od njega sašije hlače za škripare te da je, osim davanja hrane, tijekom 1947. godine u kolovozu i rujnu davala podatke o kretanju vojske. Optuženi škripari izjavili su da se oni nisu krili deset dana kod optužene tijekom 1945. i 1946. godine, a optuženi Ilija Ljubić rekao je kako mu je pričao brat optužene Slavke da je Slavka dobila opljačkano platno iz zadruge i da je dala krojaču Dragi Zeljki da od njega sašije troje hlače za škripare.¹⁴³ Kazna je smanjena s osam godina odlukom PNS BiH br. 1488/52 od 7. svibnja 1952. na šest godina zatvora. Kaznu je izdržavala u KPD-u Stolac od 23. ožujka 1948. do 10. siječnja 1953., ukupno četiri godine, devet mjeseci i sedamnaest dana.¹⁴⁴

112. Soldo, Anica (Ivan), rođena 20. siječnja 1926. u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavala u KPD-u Stolac od 25. lipnja 1950. do 1. travnja 1952., ukupno godinu i devet mjeseci.¹⁴⁵
113. Soldo, Anica (Ivan), rođena 25. ožujka 1932. u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavala u Čelovini, od 10. listopada 1950. do 4. veljače 1952., ukupno godinu i četiri mjeseca.¹⁴⁶
114. Soldo, Frano, rođen u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica, ukupno godinu i dva mjeseca.¹⁴⁷

¹⁴³ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnom sudu u Mostaru, 6.

¹⁴⁴ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 332/48 od 24. svibnja 1948., osuđena je na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od deset godina i dvije godine gubitka građanskih prava zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 7 i 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, zbog pomaganja škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Slavka Soldo, br. 117., 1-18.

¹⁴⁵ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 261/50, lišena slobode 25. lipnja 1950. i osuđena na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od dvije godine zbog kaznenoga djela iz članka 8. stavka 1. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Ruža Soldo, br. 193., 1-16.

¹⁴⁶ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 204/50, lišena slobode 10. listopada 1950. i osuđena na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od dvije godine zbog kaznenoga djela iz članka 8. stavka 1. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Anica Soldo, br. 192., 1-16.

¹⁴⁷ Lišen slobode od 13. studenoga 1949. do 5. siječnja 1951. zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Frano Soldo, br. 400., 1-2.

115. Soldo, Karlo (Ivan), rođen 5. svibnja 1915. u Knešpolju. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica. Ukupno je odslužio tri godine i šest mjeseci.¹⁴⁸
116. Soldo, Mara (Ivan), rođena 6. travnja 1927. u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica od 28. prosinca 1951. do 28. veljače 1953., ukupno dvije godine.¹⁴⁹
117. Soldo, Pavao, rođen je u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 13. prosinca 1951. do 5. ožujka 1962., ukupno dvanaest godina i tri mjeseca.¹⁵⁰
118. Soldo, Stipe (Grgo), rođen 6. veljače 1929. u Gornjoj Britvici. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 5. svibnja 1949. do 5. svibnja 1951., ukupno dvije godine.¹⁵¹
119. Spajić, dj. Bilać, Ljubica (Franjo), rođena 3. siječnja 1927. u Turčinovićima. Optužena je da je škriparima dala hranu 1946. godine. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica, od 17. veljače 1948. do 17. veljače 1950. Ukupno je odslužila tri godine i dva mjeseca.¹⁵²
120. Suton, dj. Čolak, Kata (Jozo), rođena 26. rujna 1924. u Donjim Mamićima. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 22. prosinca 1945. do 25. studenoga 1946., ukupno jedanaest mjeseci.¹⁵³

¹⁴⁸ Presudom Divizijskoga vojnog suda Mostar, K: 119/46 od 22. siječnja 1946., za kazneno djelo iz članka 3. točka 4 i točka 7 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen na četiri godine lišenja slobode i dvije godine gubljenja političkih i građanskih prava. Pomilovan Presudom Okružnoga suda, K: 7568/48 od 15. rujna 1948., pomilovan za dalje izdržavanje kazne. Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 242 od 11. listopada 1949., za kazneno djelo jatakovanje iz čl. 8/1. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s deset mjeseci lišenja slobode. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Karlo Soldo, br. 112., 1-22.

¹⁴⁹ Presudom Okružnoga suda osuđena je na dvije godine zatvora zbog pomaganja škriparima. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mara Soldo, br. 116., 1-21.

¹⁵⁰ Presudom Divizijskoga vojnog suda Mostar osuđen je na dvije godine zatvora zbog suradnje sa škriparima. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 20. lipnja 1946. do 1. srpnja 1948. Zatim, zbog suradnje sa škriparima ponovno je osuđen 13. prosinca 1951. na kaznu zatvora od deset godina. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Pavo Soldo, br. 114., 1-21.

¹⁵¹ Presuda Okružnoga suda u Mostaru, K: 171/49 od 1. srpnja 1947., zbog kaznenoga djela iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Stipe Soldo, br. 118., 1-23.

¹⁵² U iskazu Ljubica ističe da ju je Vojni sud u Mostaru, presudom K: 950/40 od 24. prosinca 1946., osudio na osamnaest mjeseci zatvora. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica od 24. prosinca 1946. do 17. veljače 1948., ukupno jednu godinu i dva mjeseca. Nadalje, ponovno ju je osudio Okružni sud u Mostaru 17. veljače 1948. na dvije godine zatvora. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ljubica Spajić, br. 111., 1-20.

¹⁵³ Presudom Vijeća vojnoga suda 29. hercegovačke udarne divizije, K: 247/46 od 12. veljače 1946., osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jedne godine zbog kaznenoga djela

121. Suton, dj. Sablijić, Iva (Ante), rođena 22. listopada 1911. u Kočerinu. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica. Ukupno je odslužila godinu i tri mjeseca.¹⁵⁴
122. Šakota, Ivan (Grgo), rođen 5. rujna 1908. u Ljubotićima. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 30. listopada 1947. do 30. travnja 1949. Ukupno je odslužio godinu i šest mjeseci.¹⁵⁵
123. Šantić, dj. Čerkez, Kata (Ivan), rođena 25. veljače 1924. u Širokome Brijegu. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 21. siječnja 1947. do 26. studenoga 1947. Ukupno je odslužila jedanaest mjeseci.¹⁵⁶
124. Šantić, Jure (Ivan) rođen 29. siječnja 1924. u Donjemu Crnču. Kaznu je izdržavao u KPD-u Zenica od 3. rujna 1947. do 20. siječnja 1950. Ostalo pomilovan. Ukupno odležao dvije godine, četiri mjeseca i sedamnaest dana.¹⁵⁷
125. Šaravanja, Blago (Božo), rođen 31. kolovoza 1929. u Gornjemu Crnču. Kaznu je služio u Čelovini od 28. studenoga 1947. do 15. veljače 1949.. Ukupno je odslužio godinu i tri mjeseca.¹⁵⁸
126. Šaravanja, Dragan (Mate), rođen 24. listopada 1924. u Gornjemu Crnču. Kaznu je odslužio u KPD-u Zenici, ukupno dvije godine i devet mjeseci.¹⁵⁹

iz članka 11. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Kata Suton, br. 120., 1-22.

¹⁵⁴ Lišena slobode 8. kolovoza 1945. zbog počinjena kaznenog djela protiv naroda i države. Bila je u zatvoru do 19. studenoga 1946. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Iva Suton, br. 216., 1-13.

¹⁵⁵ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 403/47 od 1. prosinca 1947., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen na godinu i šest mjeseci lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ivan Šakota, br. 121., 1-17.

¹⁵⁶ Presudom Vijeća Vojnoga suda 29. hercegovačke udarne divizije, K: 276/46 od 13. veljače 1946., po članku 11. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* na jednu godinu lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Kata Šantić, br. 124., 1-24.

¹⁵⁷ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 56/48 od 6. ožujka 1948., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s tri godine lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Jure Šantić, br. 123., 1-21.

¹⁵⁸ Presudom Vojnoga suda Mostar, K: 22/48 od 14. studenoga 1947., za kazneno djelo iz čl. 3. t. 7. i 14. *Zakona protiv naroda i države* kažnjen s jednu godinu i šest mjeseci zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Blago Šaravanja, br. 187., 1-16.

¹⁵⁹ Presudom Divizijskoga vojnog suda u Mostaru, K: 669/46, od 7. lipnja 1946., osuđen na kaznu lišenja slobode u trajanju od 15 godina zbog kaznenoga djela iz članka 11. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. Navedenu kaznu izdržao je u zatvoru od 27. svibnja 1946. do 22. veljače 1949., kada je pomilovan. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Dragan Šaravanja, br. 168., 1-15.

127. Šaravanja, Iva (Mate), rođena 2. rujna 1922. u Gornjemu Crnču. Kaznu je izdržavala u zatvoru KPD-u Zenica od 4. svibnja 1948. do 4. studenoga 1949., ukupno godinu i šest mjeseci.¹⁶⁰
128. Šaravanja, Ivica, po zanimanju čobanica, optužena je da je u kolovozu 1947. godine u selu Šilovcima primila na dar deset ovaca na čuvanje od škripara Benke Penavića, Mirka Šaravanje, Stanka Sliškovića, Mije Bošnjaka i Ilije Ljubić, a koje su oni prethodno opljačkali od drugih čobana. Šaravanja je nakon dva dana čuvanja vratila ovce navedenim škriparima.¹⁶¹ Priznaje da se povremeno sastajala sa škriparom Benkom Penavićem.¹⁶² U kaznu joj je uračunan izdržani pritvor od 4. svibnja 1948.¹⁶³
129. Tica, dj. Kurilj, Milica (Marko), rođena 23. veljače 1919. u Dužicama. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica od 7. srpnja 1951. do 28. srpnja 1956. kada je puštena na uvjetni otpust. Ukupno je odležala pet godina.¹⁶⁴
130. Topić, Veselko (Jozo), rođen 6. veljače 1922. u Oklajima. Kaznu je služio u KPD-u Zenica od 26. studenoga 1946. do 26. studenoga 1947. Ukupno je odslužio jednu godinu zatvora.¹⁶⁵
131. Udovičić, Mate, rođen u Širokome Brijegu. Kaznu je izdržavao u Čelovini od 10. prosinca 1951. do 25. veljače 1952., ukupno dva mjeseca i petnaest dana.¹⁶⁶

¹⁶⁰ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, BiH, od 24. svibnja 1948., K: 332/48, osuđena na kaznu prisilna rada u trajanju od tri godine zbog kaznenih djela iz članka 2. i 3. točke 7. i 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Iva Šaravanja, br. 169., 1-19.

¹⁶¹ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 18.

¹⁶² BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 6.

¹⁶³ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 4065/48 od 19. kolovoza 1948., na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od pet godina zbog jatakovanja. BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 19-20.

¹⁶⁴ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 192/51 od 13. prosinca 1951., bila osuđena na kaznu strogoga zatvora u trajanju od trinaest godina i na gubitak građanskih prava u trajanju od tri godine, zbog kaznenih djela iz članka 114., 116. i 117. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Milka Tica, br. 127., 1-16.

¹⁶⁵ Presudom Vojnoga suda Mostar, K: 1131/46 od 21. prosinca 1946., za kazneno djelo iz čl. 3. t. 14. *Zakona protiv naroda i države* kažnjen na jednu godinu zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Veselko Topić, br. 188., 1-16.

¹⁶⁶ Presudom Sreskoga suda u Širokome Brijegu, K: 144/51 od 14. kolovoza 1951., na kaznu lišenja slobode u trajanju od dva mjeseca i petnaest dana zbog kaznenoga djela *Zakona protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Mate Udovičić, br. 190., 1-11.

132. Vranješ, dj. Marić, Iva (Nikola), rođena 16. travnja 1927. u Dobriču. Izrečenu kaznu izdržavala je u Čelovini od 1. srpnja 1946. do 1. srpnja 1947. Ukupno je odslužila jednu godinu zatvora.¹⁶⁷
133. Vrljić, Marko (Pero), rođen 20. rujna 1902. u Gornjemu Gracu. Optužen je da se u dva navrata sastao sa škriparima u selu Gornji Gradac, i to prvi put u ljeto 1946. godine sa škriparima na čelu s Markom Lončarom kod svoje pojate te im je tada dao pola kilograma duhana u listu i obavijestio ih da u blizini nema vojske. Drugi put, neutvrđenoga datuma u srpnju i kolovozu 1946. godine dao je jedan pištolj škriparima, koji je bio vlasništvo fra Zlatka Sivrića, župnika iz Međugorja.¹⁶⁸ Izdržao je pet godina i osam mjeseci u KPD-u Zenica, a pomilovan je na osnovi ukaza FNRJ S1, list br. 10/53.¹⁶⁹
134. Vukoja, Grgo (Jozo), rođen 1923. godine u Mamićima. Kaznu je služio u KPD-u Zenica od 20. listopada 1947. do 5. prosinca 1949., ukupno dvije godine, jedan mjesec i petnaest dana.¹⁷⁰
135. Vukoja, Iva (Mate), rođena 3. veljače 1911. u Ljubotićima. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica u razdoblju od 18. siječnja 1948. do 18. siječnja 1949., ukupno jednu godinu.¹⁷¹
136. Vukoja, Matija (Martin), rođena 1. ožujka 1920. u Ljubotićima. Kaznu je služila u Čelovini i KPD-u Zenica, ukupno godinu i jedan mjesec.¹⁷²

¹⁶⁷ Presudom Armijeskoga vojnog suda u Sarajevu od 1. srpnja 1946., K: 610/46, osuđena je na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od jedne godine zbog kaznenog djela iz članka 11. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Iva Vranješ, br. 131., 1-24.

¹⁶⁸ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnom sudu u Mostaru, 17.

¹⁶⁹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 382/48 od 24. svibnja 1948., za kazneno djelo iz članka 2. točka 3 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s 15 godina lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Marko Vrljić, br. 132., 1-23.

¹⁷⁰ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 347/47 od 18. studenoga 1947., osuđen je na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od dvije godine i šest mjeseci zbog kaznenoga djela iz članka 3 točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Grgo Vukoja, br. 133., 1-7.

¹⁷¹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 91/48 od 16. veljače 1948., osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od jedne godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Iva Vukoja, br. 170., 1-20.

¹⁷² Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 101/48 od 16. veljače 1948., osuđena na kaznu lišenja slobode u trajanju od dvije godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. Navedenu kaznu izdržavala je u zatvoru od 29. prosinca 1947. do 24. siječnja 1949. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Matija Vukoja, br. 171., 1-19.

137. Zadro, dj. Čolak, Anđa (Mijo), rođena 23. lipnja 1923. u Dužicama. Kaznu je izdržavala u zatvoru u Čelovini od 22. prosinca 1945. do 22. studenog 1946. Ukupno je odslužila jedanaest mjeseci.¹⁷³
138. Zelenika, Mile (Ivan), rođen 19. srpnja 1921. u Rasnu. Ukupno je odslužio godinu i šest mjeseci u KPD-u Zenica.¹⁷⁴
139. Zeljko, dj. Karačić, Anica (Ivan), rođena 25. ožujka 1915. u Gornjemu Crnču. Marija Sesar u iskazu navodi da je Anica Zeljko, dj. Karačić, rođena 1915. godine u Gornjemu Crnču, osuđena na osam godina prisilnoga rada i četiri godine gubitka građanskih prava. „U ljeto 1946. godine dovedena je u Sjeverni logor u Mostaru gdje smo mi ostale kažnjence boravile. Kasnije smo zajedno izdržavale kaznu u KPD-u Zenica. Iz Zenice smo otpremljene 1. siječnja 1950. u KPD-u Stolac, gdje sam služila kaznu do 15. kolovoza 1950., a Anica Zeljko je ostala služiti kaznu nakon mene.“ Anica Zeljko odslužila je kaznu u KPD-u Zenica i KPD-u Stolac, ukupno šest godina, četiri mjeseca i četiri dana.¹⁷⁵
140. Zeljko, dj. Rezić, Mara (Ante), rođena 27. kolovoza 1899. u Donjemu Crnču. Kaznu je izdržavala u KPD-u Zenica. Ukupno je odležala godinu i osam mjeseci.¹⁷⁶

¹⁷³ Presudom Vojnog suda 29. hercegovačke udarne divizije K: 247/46 od 12. veljače 1946. osuđena na kaznu zatvora s prisilnim radom u trajanju od jedne godine zbog kaznenog djela iz članka 11. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Anđa Zadro, br. 134., 1-22.

¹⁷⁴ Presudom Divizijskog vojnog suda Mostar K: 828/46 od 21. kolovoza 1946. radi kaznenog djela jatakovanja sa škriparima kažnjen četiri godine lišenja slobode, tri godine gubitka građanskih prava. Pomilovan od Prezidijuma FNRJ na dvije godine. K: 15470/46 od 19. veljače 1948. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Mile Zelenika, br. 135., 1-24.

¹⁷⁵ Presudom Vrhovnoga suda – Vojno vijeće, Beograd, S., br. 701/46 od 24. lipnja 1946., za kazneno djelo iz članka 3, 2 i 12 i članka 11 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena s osam godina lišenja slobode s prinudnim radom i četiri godine gubitka političkih i građanskih prava. Oprostene su joj dvije godine *Odlukom* Prezidijuma FNRJ, br. 5433/48 od 16. kolovoza 1948. Nadalje, Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 196/51 od 18. prosinca 1951., za kazneno djelo iz članka 120. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena je s četiri mjeseca zatvora. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Anica Zeljko, br. 137., 1-28.

¹⁷⁶ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K 423/47 od 6. prosinca 1947., bila osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od tri godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, koja je *Odlukom* Prezidija NS FNRJ, broj: 842/49, od 19. veljače 1949., snižena na osamnaest mjeseci. Navedenu kaznu izdržavala je u zatvoru od 4. studenog 1947. do 4. srpnja 1949. BiH – AHDCDRBiH – PZ, Mara Zeljko, br. 172., 1-13.

141. Zeljko, Veselko (Jure), rođen 18. kolovoza 1919. u Donjemu Crnču. Izdržavao je kaznu od 5. prosinca 1948. do 5. ožujka 1950. u KPD-u Foči. Ukupno je odslužio godinu i tri mjeseca.¹⁷⁷
142. Zovko dj. Lasić, Milka (Jozo) rođena 5. lipnja 1927. u Uzarićima. Izdržavala je kaznu u Čelovini od 3. veljače 1948. do 3. veljače 1949. Ukupno je odslužila jednu godinu zatvora.¹⁷⁸
143. Zovko, dj. Lončar, Anica (Jure), rođena 20. ožujka 1927. u Donjemu Gracu. Ukupno je izdržala godinu i šest mjeseci zatvora.¹⁷⁹
144. Zovko, dj. Slišković, Ruža (Marko), rođena 21. veljače 1922. u Mokrome. Optužena je zato što je od travnja do 23. svibnja 1946. u svoju kuću tri puta primila naoružane škripare. Zvala je potjerni odjel da se u njezinoj kući nalaze odmetnici, pa kada su došli vojnici, škripari su na njih otvorili vatru iz oružja i jednoga borca ranili lakše, a drugoga teže. Izdržavala je kaznu u Čelovini i KPD-u Zenici od 24. svibnja 1946. do 29. listopada 1948., ukupno dvije godine i pet mjeseci.¹⁸⁰
145. Zovko, Bože (Stanko), rođen 2. rujna 1927. u Uzarićima. Kaznu je služio u KPD-u Foča od 4. siječnja 1948. do 4. srpnja 1950. Ukupno je izdržao dvije godine i šest mjeseci.¹⁸¹
146. Zovko, Ćiril Cire (Šimun), rođen 3. kolovoza 1887. u Gornjemu Crnču. Osuđen je zato što se neutvrđenoga datuma više puta sastajao sa škriparom Ilijom Ljubićem, koji je dolazio njegovoj kući, jer je ovaj škripar održavao ljubavne odnose s njegovom kćeri Ivom. Posebno, od

¹⁷⁷ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 11/49 od 14. veljače 1949., za kazneno djelo jatakovanja sa škriparima kažnjen s jednu godinu i tri mjeseca lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHD-CDR BiH – PZ, dosje Veselko Zeljko, br. 139., 1-18.

¹⁷⁸ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 165/48 od 26. veljače 1948., čl. 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*, kažnjenana jednu godinu lišenja slobode s prinudnim radom. BiH – AHDCDR BiH – PZ, dosje Milka Zovko, br. 142., 1-18.

¹⁷⁹ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 569/49 od 23. veljače 1949., za kazneno djelo iz članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjena s jednu godinu zatvora sa prinudnim radom. Kaznu je izdržavala u Čelovini od 7. svibnja 1948. do 7. studenoga 1949., u Mostaru. BiH – AHDCDR BiH – PZ, dosje Anica Zovko, br. 140., 1-21.

¹⁸⁰ Presudom Vojnoga suda Mostar, K: 855/46 od 4. rujna 1946., za jatakovanje sa škriparima, odnosno kaznenoga djela članka 3. točka 14. *Zakona o kaznenom djelu protiv naroda i države*. Ruža Zovko kažnjena je s devet godina lišenja slobode i četiri godine gubljenja političkih i građanskih prava. Vojni sud Mostar, Rješenje br. 855/48 od 21. listopada 1948., oprosteno daljnje izvršavanje kazne po članku 2. *Zakona o amnestiji*. BiH – AHDCDR BiH – PZ, dosje Ruža Zovko, br. 143., 1-24.

¹⁸¹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru od 3. veljače 1948., K: 61/48, osuđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od tri godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDR BiH – PZ, dosje Bože Zovko, br. 141., 1-17.

kolovoza do listopada 1947. godine dva se puta sastajao s križarskom skupinom pod vodstvom Ilije Ljubića i dao im hrane.¹⁸² Kaznu je odslužio u KPD-u Zenica od 13. ožujka 1948. do 19. siječnja 1950. Ukupno je izdržao dvije godine zatvora.¹⁸³

147. Zovko, Iva, rođena u Uzarićima. Uhićena je zbog suradnje s pripadnicima protukomunističke gerile. U iskazu navodi da je optužnicu razumjela i da se osjeća krivom. Iskazuje suglasno kao u zapisniku UDBA-e od 6. svibnja 1948. s izmjenom da je samo jedan put nosila hranu škriparima Bože Karačića.¹⁸⁴ Iva Zovko optužena je da je 1945. i 1946. godine održavala stalnu vezu i sastajala se sa svojim bratom škriparom Jozom Zovkom, dok se ovaj nije predao organima narodne vlasti 1946. godine.¹⁸⁵ Nadalje, u lipnju i srpnju 1948. godine sastajala se sa škriparima Ilijom Ljubićem, Markom Lončarom, Ivanom Lasićem i Stipom Karačićem, u rujnu 1947. godine sastala se sa škriparima Vinka Škrobe, a potom posebno s Ilijom Ljubićem i Božom Karačićem, a u istome je mjesecu navedenim škriparima dva puta nosila hranu.¹⁸⁶ U kaznu joj se uračunao izdržani pritvor od 30. travnja 1948.¹⁸⁷
148. Zovko, Stanko (Martin), rođen 2. svibnja 1927. u Uzarićima. Kaznu je izdržavao u KPD-u Foča od 1. siječnja 1948. do 3. srpnja 1950. Ukupno je odslužio dvije godine i šest mjeseci.¹⁸⁸
149. Zovko, Veronika (Mate), rođena 6. listopada 1927. u Širokome Brijegu. Osuđena je zato što je u studenome i prosincu 1946. godine održavala

¹⁸² BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 17.

¹⁸³ Presudom Okružnoga suda Mostar, K: 332/48 od 24. svibnja 1948., za kazneno djelo iz članka 2 i 3 točke 7 i 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države* kažnjen s pet godina zatvora s prinudnim radom. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Ćiril Zovko, br. 146., 1-12.

¹⁸⁴ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 6.

¹⁸⁵ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 15.

¹⁸⁶ BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 14-15.

¹⁸⁷ Optužena je od Okružnoga suda u Mostaru, K: 4065/48 od 19. kolovoza 1948., na kaznu lišenja slobode s prinudnim radom u trajanju od sedam godina zbog jatakovanja. BiH – AHDCDRBiH – Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Bosne i Hercegovine, III. Br. 4065/48 od 19. kolovoza 1948., upućeno Okružnomu sudu u Mostaru, 19-20.

¹⁸⁸ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 62/48 od 3. veljače 1948., osuđena na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od tri godine zbog kaznenoga djela iz članka 3. točke 14. *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Stanko Zovko, br. 144., 1-18.

vezu sa škriparima koje je primala u svoju kuću, davala im hranu i prenosila poruke drugim jatcima. Ukupno je odslužila dvije godine.¹⁸⁹

Zaključak

Temelj ovoga rada u cijelosti je arhivsko gradivo koje dosad nije obrađeno ni rabljeno u historiografskim istraživanjima. Riječ je o Arhivu Društva hrvatskih političkih zatvorenika Herceg-Bosne koji je na inicijativu predsjednika Zvonimira Mucića (1933. – 2020.) u digitalnu obliku 2014. godine dodijeljen Arhivu Hrvatskoga dokumentacijskoga centra Domovinskog rata u Bosni i Hercegovini sa sjedištem u Mostaru. To je gradivo podijeljeno u nekoliko serija koje sadrže dosjee hrvatskih političkih uznika s prostora Herceg-Bosne, arhivirane po hrvatskim općinama: Mostar, Široki Brijeg, Čitluk, Čapljina, Grude, Ljubuški, Posušje, Tomislavgrad i Livno. Nedostaju mnoga mjesta većinski naseljena hrvatskim stanovništvom. To se osobito odnosi na područje „istočne Hercegovine“.

Serija Široki Brijeg navedenoga arhivskog fonda nije potpuna jer nedostaje više od dvjesto dosjea, a za potrebe ovoga istraživanja obrađeni su dosjei političkih zatvorenika, odnosno jataka koje je Komunistička partije Jugoslavije osudila na vremenske kazne od 1945. do 1952. godine.

Komunističke su se vlasti na različite načine obračunavale s protukomunističkom gerilom. Akcije koje nisu uvijek urodile željenim plodom često su se pretvarale u represiju na hrvatsko stanovništvo. Pritom se izgovor da su mnogi mještani suradnici bandita u šumi činio vrlo vjerodostojnim pred širom, ali i međunarodnom javnosti.

UDBA je planirala infiltrirati svoje ljude među mjesno pučanstvo te potom stupiti u vezu s jatcima kako bi preko njih došli do čelnih ljudi širokobriješke protukomunističke gerile. Nakon uhićenja jataka slijedili bi montirani sudski procesi na Okružnome sudu u Mostaru. Na tome sudu jatcima su izrečene različite vremenske kazne koje su odsluživali u Mostaru, Stocu, Trebinju, Bi-leći, Foči i, ponajviše, u Zenici.

¹⁸⁹ Presudom Okružnoga suda u Mostaru, K: 318/47 od 29. listopada 1947., osuđena je na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine zbog kaznenoga djela iz članka 3 točka 14 *Zakona o kaznenim djelima protiv naroda i države*. BiH – AHDCDRBiH – PZ, dosje Verka Spajić, br. 112., 1-20.

Prema dostupnim arhivskim izvorima komunističke su vlasti od 1945. do 1952. godine u montiranim sudskim procesima osudile 149 širokobrijeških jataka na vremenske kazne od ukupno 303 godine, a osuđeni su odslužili 268 godina i 4 mjeseca. Među tim jatcima bilo je 67 žena koje su odslužile 108 godina i 6 mjeseci u teškim uvjetima po zatvorima u Zenici, Stocu, Foči i mostarskoj Čelovini.

PUNITIVE EXPEDITIONS OF THE COMMUNIST AUTHORITIES IN HERZEGOVINA AGAINST JATAKS OF ŠIROKI BRIJEG 1945-1952

Abstract

On February 11, 1945, the Communist Party of Yugoslavia (KPJ) established revolutionary power in Široki Brijeg. The process lasted for the next eight years until they completely liquidated the members of the anti-communist guerrillas of the First Herzegovina Crusader corps King Tomislav. Using the method of separation, liquidation and staged trials, the communist authorities focused their punitive expeditions on Široki Brijeg jataks and in this way gradually crushed and suppressed the anti-communist guerrillas from the wider area of Široki Brijeg. The communist authorities liquidated the crusaders, and most of them were sentenced to life sentences at the staged trials of the District Court in Mostar.

Keyword: *jatak; anti-communist guerrilla; Široki Brijeg; Herzegovina; Communist party of Yugoslavia; Department of People's Protection (OZN-a).*